№ 244 ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ — 1912 — ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 244

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են ի բաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ.

Նոյեմբ. 1-ից մինչև դեկտեմբ. 1-ը 85 կ.: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Ռուսաստանում բոլոր քաղաքների և հեռաւոր վայրերի յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 8 Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԲԱՋԱՆ ՍԻՆՕԴԻ հրամանով

[illegible] տրվում է կապալով ԻՆՆ տարի ժամանակով ՆՈՒԽՈՒ փոխանորդութեան Ճալէթ գիւղի Ս. Աստուածածնի վանքի կալուածները՝ հողերը, անտառը և թթենիները աճրդախօսութեամբ, առանց կրկնաճուրդի, ներկայ տարվայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 24 ԻՆ Նուխու Հայոց Հոգևոր Կառավարութեան առեանում, որտեղ և կարելի է ծանօթանալ մանրամասն պայմաններին ամենայն օր՝ ժամը 10—2-ը: Աճրդախօսութիւնը սկսվելու է 300 ՌՈՒԲԼՈՒՑ: Աճրդախօսութեան մասնակցողները պիտի ներկայացնեն ՄԻ ՀԱՐԻՒՐ ՌՈՒԲԼԻ գրաւական։
(օ.մ.) առ. 808. 10—3

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինով, ՌԱԴԻՈՒ պրէպարատներով և էլէքտրականութեամբ:
Ընդունելութիւնը ամեն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ, առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Սոլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 699. 100—35

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Օգնական Prof. Posner-ի
Ընդունում է միզասեռական (վեներական) հիւանդներին Բեռլինի իր խորհրդակցական կաբինէտի և պրօֆ. Պոզնէրի կլինիկայի մէջ: Տալիս է նաև խորհուրդներ միւս մասնագիտութիւնների վերաբերեալ:
Հասցէն՝ D-r Muradoff Berlin. Iohannisstr. 15 (an der Friedrichstrasse). Telefon amt Norden 113—19.
(չ.ու.կ.) առ. 675. 30—23

ԲԺԻՇԿ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
փոխադրվեց «Փետրվարի 19-ի փողոցը» (նախկին Պէսկովսկայա) № 30.
Վիրաբուժական հիւանդութիւններ
ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ՝ բժշկումն նորագոյն ձևով սեռամիզային գործարանների (սուր և քրօնիկական սուսանակի), միզափամփշտային քարերի՝ առանց վիրահատութեան (փշրելով), սեռական գործարանների անկարողութեան (импотенція) և այլն, սիֆիլիսի 606 և 914-ով:
Թոքախտի բժշկումն վիրաբուժական միջոցով (արհեստական օդալանջաթաղանթ—искусств. пневмотораксъ) Forlanini, Brauer և այլոց ձևով:
Ընդունելութեան ժամերը՝ առ. ժ. 12—1-ը, եր. 5—7-ը:
(ա.օ.) առ. 761. 100—19

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՆ

Չորրորդ Պետական Դումայի պատգամաւորների ընտրութիւնները ամբողջ Ռուսաստանի մէջ արդէն աւարտվեցին:

Ինչպէս յայտնի է, Պետական Դուման ունի 442 անդամ, որոնցից ընտրվել են 440 հոգի. միայն 2 անդամ չեն ընտրված պատուիրակային ժողովները չը կայանալու պատճառով: Ուրեմն չորրորդ Պետական Դուման բաղկացած է լինելու 440 պատգամաւորներից: Այժմ յայտնի է և այդ 440 պատգամաւորների դասաւորումը ըստ ուղղութեան: Ընտրված են 146 աջակողմեան, 17 չափաւոր-աջակողմեան, 64 նացիոնալիստ, 80 հոկտեմբրեան, որոնց ընդհանուր առմամբ պէտք է վերագրել աջակողմեան ուղղութեան. ուրեմն աջակողմեան թեւը բաղկացած է լինելու 307 անդամներից. մնացած 133 անդամները, որոնք պատկանում են ձախ թեւին, բաժանված են այսպէս. 28 պրոգրէսիստ, 56 կադէտ, 5 աշխատաւոր, 7 սոցիալ-դեմոկրատ, 13 ձախակողմեան, 6 լեհական կոլօ, 4 լեհական նարոդովեց, 1 լեհ սոցիալիստ, 3 լեհ-լիտովեան բելօրուս խմբի, 2 լիտովեան նացիոնալիստ, 3 մուսուլման ֆրակցիայից, 5 անկուսակցական: Ուրեմն եթէ այս բոլորն էլ հաշւենք ձախակողմեան կամ ընդդիմադրական, օպպօզիցիական, դարձեալ ձախակողմեանները կազմելու են $^1/_3$-ից պակաս:

Թէև սկզբնական երկիւղը, թէ կընտրվեն պատգամաւոր մեծ թւով քահանաներ, չարդարացան, սակայն դրա փոխարէն աջակողմեանները գերակշիռ քանակութեամբ ընտրվեցին: Եթէ նոյնիսկ 80 հոկտեմբրեաններին դասաւորենք 133 ձախակողմեանների շարքում, դարձեալ կունենանք 213 ձախակողմեան, մինչ աջակողմեանների թիւը կը լինի 227:

Պարզ է, որ չորրորդ Պետական Դումայում տիրապետող դեր խաղալու են աջակողմեանները և կենտրոնական տեղը նրանք են բռնելու հոկտեմբրեանների փոխարէն, որոնք կազմում էին կենտրոն երրորդ Պետական Դումայում: Օպպօզիցիան թոյլ է լինելու և չը կարողանալով խաղալ որևէ վճռական դեր՝ պէտք է սահմանափակվի աջակողմեանների ներկայացրած օրինագծերի քննադատութեամբ:

Վերոյիշեալ թւանշանները ցոյց են տալիս, որ սպասել չորրորդ Պետ. Դումայից որևէ անկախ նախաձեռնութիւն, որևէ ստեղծագործական օրէնսդրական գործունէութիւն դժուար է. նա գուցէ աւելի ռէակցիօնական լինի, քան ինքը կառավարութիւնը:

Մի հանգամանք աչքի է ընկնում. մինչ Ռուսաստանը մեծամասնութեամբ, բացի մայրաքաղաքներից, տուեց աջակողմեան պատգամաւորներ, ծայրերկրները տուին ընդդիմադրական ներկայացուցիչներ:

Օպպօզիցիային է պատկանում, իբրև պրօգրէսիստ, և չորրորդ Պետ. Դումայի հայ պատգամաւորը: Անշուշտ նա անկարող է լինելու, իբրև մի հատիկ, որևէ աչքի ընկնող դեր կատարել ի նպաստ հայ ազգաբնակութեան: Բայց այդ և չէ պահանջվում նրանից. նրանից պահանջվում է միայն, որ նա կարողանայ ճշգրիտ և փաստացի տեղեկութիւններ, պատմական նոր նիւթեր հայթայթել, մշակված ձևով, Դումայի պատգամաւորներին պարզել, լուսաբանել նրանց այն հարցերը, որոնք կը վերաբերեն հայ ազգաբնակութեան: Եւ դա արդէն մեծ գործ կը լինի, եթէ հայ պատգամաւորը կարողանայ թէ Դումայի և թէ կառավարչական շրջանների առաջ պարզել, լուսաբանել հայերին վերաբերեալ զանազան հարցեր, հայթայթել անհրաժեշտ նիւթեր, որպէսզի այդ հարցերը լուծվեն արդարադատութեամբ, որպէսզի զանազան տարաձայնութիւններ, թիւրիմացութիւններ, անտեղի կասկածներ փարատվեն:

Գալով ընդհանուր ուղղութեան, անկասկած հայ պատգամաւորը պէտք է լինի պրօգրէսիստ:

Կարդարացնէ՞ Մ. Պապաջանեանը այդ յոյսերը, դա ցոյց կը տայ ապագան:

Հայ հասարակութեան, հայ ինտելլիգենցիայի վրա ծանրանում է մի բարոյական պարտք՝ աջակցել հայ պատգամաւորին, չը թողնել նրան միայնակ, հայթայթելով նրան նիւթեր, կապ պահպանելով նրա և երկրի միջև:

Հ. Առաքելեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ընդհանուր ուշադրութիւն է գրաւել բամբակագործական համագումարը, որ ներկայումս տեղի ունի Թիֆլիսում:

Տեղական թերթերը նուիրեցին նրա բացմանը յատուկ յօդուածներ:

Մենք տուինք նախնական տեղեկութիւններ այդ համագումարի մասին. գետեղեցինք իր ժամանակին համագումարի ծրագիրը:

Մենք ուրախ ենք արձանագրելու, որ Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութիւնը իր կոչման բարձրութեան վրա գտնվեց և մեծապէս նպաստեց բամբակագործական խնդիրների մշակութեան:

Թիֆլիսի ներկայ համագումարը մի լուրջ և պատկառելի համագումար է, որի պարապմունքները անհետ չեն անցնի:

Մենք կը տանք ամփոփ տեղեկութիւններ համագումարի պարապմունքների մասին:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԱՇՏՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 հոկտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Թիւրքիայի և բալկանեան պետութիւնների միջև անմիջական բանակցութիւնները գտնվում են սկզբնական շրջանում. Թիւրքիան հարցնում է Բուլգարիայի պատասխանը. սպասվում է զինադադար: Բ. Դուռը յոյս ունի, որ զինադադարը տեղի կունենայ դեռ մինչև Չաթալջայի մօտերը ճակատամարտ սկսելը, թէև ըստ տեղեկութիւնների բուլգարներն արդէն յարձակում են սկսել Դէրկօսի մօտ:

Փոստ-հեռագրատան մինիստր Միւսիւրբէյը ռումինական շոգենաւով մեկնեց Պարիզ՝ ըստ երևոյթին յատուկ յանձնարարութեամբ: Միևնոյն շոգենաւով մեկնեցին նախկին մինիստր Ջաւիդը և «Թանինի» սեփականատէր Հիւսէին Ջահիդը:

Զինուորական մինիստրութիւնը վերադարձրեց թղթակիցներին իրանց թղթերը, մերժեց մուտք ունենալ գլխաւոր բանակը և ազատեց նրանց ամեն տեսակ պարտաւորութիւններից:

Ընդհանուր զօրահրամանատարի հեռագրի պատճառով՝ զինուորական խորհուրդը, քննելով մայրաքաղաքը պաշտպանող զօրքի դրութիւնը, գտաւ նրան անյուսալի: Կարմիր Կիսալուսնի գլխաւոր կառավարիչը միևնոյն կարծիքի է:

Կավալայի շրջակայքում շարունակվում է արիւնահեղ կռիւ մեծաքանակ բուլգարական զօրքի հետ:

Խոլերան սկսվում է մեծ թւով զոհեր տանել օսմանեան զօրքում: Չաթալջայում 200 հիւանդութեան դէպքից 150-ը վերջացաւ մահով. Կ. Պոլսի մէջ 15 հիւանդութեան դէպքերից 5-ը վերջացաւ մահացութեամբ: Կ. Պոլիսը յայտարարվեց խոլերայից անապահով:

Մինչև օրս մայրաքաղաք են եկել 62,000 փախստական, որոնց ուղարկում են Փոքր-Ասիա: Նաւերի պակասութեան պատճառով՝ առաքումը կատարվում է դանդաղ: Քաղցած փախստականները լուրջ վտանգ են սպառնում մայրաքաղաքի համար, ուր զգացվում է կենսական մթերքների պակասութիւն:

Հայոց պատրիարքի ստացած հեռագրի մէջ ասված է, որ քիւրդերը սպանում են հայ գիւղերի բնակիչներին:

Միջազգային նաւատորմի ներկայութիւնը կոտորածի երկիւղը բաւական թուլացնում է:

Լուրերի համաձայն՝ հոկտ. 30-ին Չաթալջայի և Չերքէս-քէօյի միջև կռիւ է սկսվել առաջաւոր գնդերի ձեռքով: Ուրիշ լուրերի համաձայն՝ բուլգարական հեծելազօրը գրոհ է տուել Դէրկօսի ամրոցի վրա, որ Չաթալջայի դիրքի ամենա-հիւսիս-արևելեան մասումն է գտնվում:

Ադրիանուպոլսի վիճակը շատ է զբաղեցնում կառավարական շրջաններին: Երկու օր է՝ հաղորդակցութիւնը Ադրիանուպոլսի հետ կտրված է: Ցասաու լուրեր են տարածված, թէ հոկտ. 27-ին Ադրիանուպոլիսը անձնատուր է եղել:

Բուլգարների գործողութիւնները Մարմարա ծովի ափին՝ Սիլիվրիի, Ռոդոստոյի և Գալիպոլի միջև շարունակվում են: Սիլիվրին և Ռոդոստոն հրդեհի մէջ են:

Քեամիլի և զօրքի շտաբի միջև տարաձայնութիւն է, որովհետև վերջինը պահանջում է հրաժարվել միջնորդութեան բանակցութիւններից: Այս հանգամանքը ստիպեց Քեամիլին հրաժարվել, որը սուլթանը պատրաստ էր ընդունել: Հին մարշալ Ֆուադը մի քանի կայսերական պրինցների հետ յորդորեց սուլթանին սպասել և խնդրեց Քեամիլին յետ վերցնել իր հրաժարականը: Քեամիլի իշխանութիւնը ամրացաւ: Մեծ պետութիւնների միջնորդութեան մասին բանակցութիւնները շարունակվում են: Թիւրքերի վերջին պահանջները, ինչպէս ենթադրում են, լինելու են՝ թողնել Թիւրքիային Ադրիանուպոլիսը և Կ. Պոլսը վիլայէթների մասերով: Զինուորական շրջաններում կարծում են, որ բուլգարների արշաւանքը դէպի Չաթալջա ուշացաւ Դարդանէլի մօտերը սկսված գործողութիւնների պատճառով:

Գլխաւոր շտաբի թիւրք օֆիցերները զինուորների սարսափը վերագրում են պահեստիների վատ ազդեցութեան, որոնք պատժվեցին աշխատանքներով 1908 թ. գարնան ապստամբութիւնից յետոյ: Վերջացնելով պատիժը, ապստամբները, թւով 31,000 մարդ, արձակվեցին իբրև պահեստի զինուորներ, այժմ նորից կանչվեցին զօրքի մէջ և անհնազանդութիւն են քարոզում: Լուրերի համաձայն՝ հէնց նրանք առաջ բերին ապստամբութիւն Խադեմ-քէօյի զօրքի մէջ հոկտ. 25-ին, երբ մի ամբողջ զօրաբանակ, թողնելով իր դիրքը, դիմեց մայրաքաղաքի ուղղութեամբ, հրաժարվելով ծառայութիւնից ուտեստեղէնի քչութեան պատճառով: Դըժուարութեամբ կանգնեցնելով հեծելազօրի օգնութեամբ, ապստամբները կորցնելով 32 սպանված, մասամբ վերադարձան իրանց դիրքը, մասամբ գնացին կողոպտելու շրջակայքը: Այդ կռւում սպանվեց մի օֆիցեր, վիրաւորվեցին շատերը:

—

Բելգրադ.—Մասնաւոր տեղեկութիւններին նայած, սերբիական առաջաւոր գնդերը դիմել էին դէպի Ադրիատիկ ծովը: Հաւանական է, որ այդ տեղեկութիւնները վաղաժամ են, որովհետև թէև երրորդ զօրաբանակի թռուցիկ խմբերը դէպի Ադրիատիկ ծովը տանող ճանապարհի վրա լուրջ դիմադրութեան չեն հանդիպում, սակայն նրանց շարժմանը արգելք են լինում լեռնային ուղիներն ու ձիւնախառն մրրիկները:

—

Վիէննա.—Պաշիչը պատասխանեց «Նէյէ Վիներ-Ժուրնալ» թերթին, որ այն տեղեկութիւնները, թէ իբր Սերբիան հրաժարվել է Ալբանիայի և Ադրիատիկ ծովի նաւահանգստի պահանջներից, մտացածին է:

«Արբ. Ցայտ.» մի շարք յօդուածներով ապացուցանում է, որ Աւստրիան Ալբանիայում շահեր չունի: Լրագրի ասելով, ամեն տեսակ սուտ լուրեր տարածում է «Փօսիշէ Ցայտ.»-ը, թէ իբր Իտալիան պաշտպանում է Աւստրիային Սերբիայի պահանջի դէմ:

Լրագիրները հերքում են այն տեղեկութիւնը, թէ իբր զինուորական խորհրդակցութիւն է կայացել Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի նախագահութեամբ:

Հաղորդում են, որ ամբողջ գիշեր խորհուրդ է եղել արքեդուքս Ֆրանց-Ֆերդինանդի մօտ:

«Կոր. Բիւրօն» հաղորդում է, որ զինուորական մինիստրութիւնը անհրաժեշտ գտաւ նորակոչ զինուորներին նախ քան Բոսնիա, Հերցեգովինա և Դալմացիա ուղարկելը՝ սովորեցնել նրանց զինուորական վարժութիւններին չորս շաբաթ շարունակ: Որովհետև այդ ժամանակն արդէն լրացել է, ուստի միապետութեան խոշոր մասերից դէպի հարաւ են ուղարկվում 14,911 զինուոր այս նոյեմբերի 1-ին:

Պատգամաւոր Իրօն պատգամաւորների պալատում յայտնեց, թէ Աւստրո-Ունգարիայի սլաւօն ժողովուրդների մեծ մասը բացարձակ իրանց համակրանքն են յայտնում բալկանեան պետութիւններին, ազգաբնակութեան այսօրինակ տրամադրութեան մէջ խօսք լինել չէ կարող Աւստրո-Ունգարիայի ընդհանուր ոգևորված զինուորական լուրջ քայլի մասին. եթէ կարծում են, որ կարելի է բիսկ անել գերմանացիների հաշւին, զոհելով գերմանական ալիւր, այդօրինակ մտադրութիւնների դէմ անհրաժեշտ է վճռապէս բողոքել:

—

Սօֆիա.—Էլէօնօրա թագուհին Ֆիլիպպօպոլում ընդունեց օտարազգի սանիտարական խմբերին: Բեռլինի Դիսկօնտո-Գեզելշաֆտ բանկը 10,000 մարկ նուիրեց Կարմիր Խաչին:

«Միր» կտրականապէս հերքում է արտասահմանեան լրագիրների այն տեղեկութիւնները, թէ իբր Բուլգարիայի և Ռումինիայի միջև բանակցութիւններ են սկսված զիջելու Ռումինիային բուլգարական երկրի մի շրջան իբրև վարձահատուցումն:

Բուլգարական գործակալութիւնը լիազօրված է կտրականապէս հերքելու արտասահմանեան մի քանի լրագիրների այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ առաջիկայում թագաւորը փոխելու է իր դաւանանքը: Այդ առիթով «Միր» լրագրի մէջ սուտ ցանկութիւն էր յայտնված, որ Ֆերդինանդը Կ. Պոլիս մտնելուց յետոյ յայտարարէ իրան կայսր:

Բուլգարները հոկտ. 28-ին հասան մինչև Չաթալջայի դիրքերը, չը հանդիպելով դիմադրութեան, գրաւեցին Ռոդոստոն, Էրէգլին, Սիլիվրին և Միտիան: Ադրիանուպոլիսը պաշարող երկրորդ զօրաբանակը աւելի ու աւելի պաշարումը մօտեցնում է բերդին:

—

Աթէնք.—Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը Սալոնիկից ստացաւ այս հեռագիրը. «Հոկտ. 30-ին, առ. ժ. 8-ին, թագաւորը, գահաժառանգ Գէորգը և Ալիսա պրինցուհին շքախմբի հետ արտակարգ գնացքով մեկնեցին Գիդա կայարանից Սալոնիկ: Ճանապարհին թագաւորը հրամայեց կանգնեցնել գնացքը, որպէս զի ժողովեն ոտքով գնացող վիրաւորներին: Առ. ժ. 10-ին թագաւորական գնացքը հասաւ Սալոնիկ: Ճանապարհին ազգաբնակութիւնը ողջունում էր թագաւորին: Շինութիւնները զարդարված են յունական դրօշակներով: Թագաւորը և արքայազները ձիերով դիմեցին քաղաք: Պրինցուհին գնաց աւտոմօբիլով: Չը նայած անձրևին, բազմաթիւ ամբոխը ցնծագին ողջունում էր թագաւորին: Ճանապարհը լի էր ծաղիկներով: Մինչև կէս գիշեր ամբոխը մնաց փողոցներում, ողջունելով թագաւորին և տօնելով մեծ օրը»:

Վէրիայից մասնաւոր տեղեկութիւն ստացվեց, որ բէյը հպատակութիւն է յայտնել:

Ծառայութեան կոչվեց 1896—1897 թ.թ. ազգային հեծելազօրը:

Սալոնիկ մեկնեց Մեծ Իշխանուհի Ելենա Վլադիմիրօվնան՝ ընծաներ բաժանելու վիրաւոր զինուորներին Սալոնիկը վերցնելու առիթով:

Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն՝ Վալօնայում ժողոված ալբան պարագլուխները Ալբանիան հռչակել են անկախ:

Յունաց նաւատորմի ծովակալը հաղորդում է, որ թիւրքաց նաւատորմը պատրաստ է մտնել Դարդանէլ:

Արժանահաւատ աղբիւրներից տեղեկացնում են, որ գրաւված տեղերի ազգաբնակութիւնը գոհ է յունական կառավարութիւնից:

—

Աթէնք.—Սալոնիկ մեկնեցին 300 ժանդարմ՝ ոստիկանական ծառայութիւն կազմակերպելու համար:

Եկան 1500 պահեստիներ Ամերիկայից:

Սալոնիկ մեկնեցին քաղաքացիական իշխանութիւններ:

—

Պրագա.—Չեխական քաղաքների ազգաբնակութիւնը կայարաններում ովսաննաներով է հանդիպում Ամերիկայից հայրենիք վերադարձող բուլգար պահեստի զինուորներին:

—

Վիէննա.—Բուջէտային մասնաժողովի սլաւօնների օբստրուկցիան տարածվեց պալատի ընդհանուր ժողովների վրա:

Հռոմ.—Հասարակական կարծիքը և մամուլը մեծ ուշադրութիւն է նուիրում սերբ-աւստրիական միջադէպին։ Տարածված «Մէսաջէրօն» գրում է, որ եթէ Իտալիան և Գերմանիան կուրութեամբ լսեն Աւստրիային, այն ժամանակ ընդհարում կը լինի երկու եռապետեան կոմբինացիաների միջև։ Լրագրի ասելով՝ Իտալիան խաղաղութիւն է կամենում։ Ջինւորական «Պրեպարացիօնօ» լրագիրը արդարացի է գտնում, որ Յունաստանը ստանայ Եանինայի վիլայէթը, Չերնօգորիան՝ Սկիւտարի վիլայէթը և Սերբիան մուտք ունենայ Ադրիատիկ ծովը։

—

Րէկա.—Աւստրօ-ունգարական դեսպանը երկար խօսակցեց Նիկոլայ Թագաւորի հետ։

—

Խալըմ-Քեօյ.—Գնդակահարվեցին դարձեալ մի քանի զինւոր, որոնք չը կամեցան վերադառնալ զօրքը։

Վիրաւորների թիւը աճում է, բժիշկների և հիւանդանոցների ծառայողների թիւը պակասում է։

Ուսկիւբում սերբերից խլված 63 թնդանօթներից 13 փչացել են, մնացածները գործադրվում են այստեղ։

—

Կահիրէ.—Քաղաքական շրջաններում լուր տարածվեց, որ Անգլիան մտադիր է պատերազմից յետոյ վերացնել Թիւրքական գերիշխանութիւնը Եգիպտոսի վրայից։

—

Պետերբուրգ.—Օսմ. կառավարութիւնը լրացուցիչ կերպով տեղեկացրեց, որ քարածուխը ճանաչվում է պատերազմական կոտրաբանդ։

—

(Լրագիրներից)

Կ. Պօլսում դրութիւնը չափազանց լուրջ է։ Կազմակերպվում է «ազգային փրկութեան կառավարութիւն» երիտասարդ-թիւրքերի գլխաւորութեամբ։ Հաղորդում են, որ մեծ վեզիր է նշանակվելու Մահմուդ Շէվքէթ փաշան։

—

Թիւրքաց սուլթանը վերջին ծանր դէպքերի ազդեցութեան տակ քունը կորցրել է։ Տեղեկութիւն կայ, որ նա այլևս Կ. Պօլսումը չէ գտնվում։

—

Կ. Պօլսի զինախանութները ռմբակոծվում են։ Բազմաթիւ քիւրդեր զինւորական մինիստրութիւնից զէնք են պահանջում քրիստոնեաներին կոտորելու համար։

—

«Նեօյէ Ֆրէյէ Պրեսսէն» Բուխարէստից հեռագրում են. «Կոստանցայում յամառ լուր տարածվեց, որ Կ. Պօլսում սկսվել է քրիստոնեաների կոտորած։ Քաղաքում երևցած քիւրդական հրոսակախմբերը կոտորում են քրիստոնեաներին։ Ղալաթիան այրվում է»։

—

Բօլգարիան և Յունաստանը առանձնապէս պնդում են, որպէսզի դաշնակից զօրքերը մտնեն Կ. Պօլիս։

—

«Земщина»-ն հաղորդում է, որ բալկանեան ժողովուրդները վճռել են Կ. Պօլիսը գրաւելու դէպքում չը յանձնել այն ոչ Բօլգարիային, ոչ էլ Յունաստանին միջազգային հնարաւոր խռովութիւններից խուսափելու համար, այլ խնդրել Ռուսաստանին ընդունել այն իբրև երախտագիտութեան նուէր այն վաղեմի զոհաբերութիւնների համար, որ Ռուսաստանը և ռուս ժողովուրդը հնուց տուել են յանուն բալկանեան ժողովուրդների ազատագրութեան ու վերածնութեան։ Ըստ սմին՝ բալկանեան ժողովուրդները կարծում են, որ Կ. Պօլիսը չը գրաւելու դէպքում Ռուսաստանը կարող է լինել բալկանեան պետութիւնների դաշնակցութեան պատուաւոր նախագահ։

—

Բէլգրադում ամրանում են այն լուրերը, թէ Ռուսաստանը խոստացել է Սերբիային աջակցել նոյնիսկ ծայրայեղ միջոցներով։

—

Վիլհէլմ կայսրը զինւորական կցորդի միջոցով շնորհաւորեց Ֆերդինանդ Թագաւորին յաղթութիւնների համար։ Այդ շնորհաւորանքի մէջ ի միջի այլոց կար այսպիսի դարձուածք. «Մենք ուժեղների կողմն ենք»....։

—

Բէլգրադից տեղեկացնում են, որ արժանահաւատ տեղեկութիւնների համաձայն՝ Աւստրիան Հերցէգովինա է ուղարկել 18 բատալիօն։

—

Բէլգրադցի միլիօնատէր Լուկա Չէլովիչը Սկօպլէ փոխադրեց 15 միլիօն դինար՝ զօրքի օգնութեան համար։

—

«Temps»-ին հեռագրում են Բեռլինից, որ Աւստրիան իր ռազմի նաւատորմը կենտրոնացնում է Ադրիատիկ ծովում։

—

«Morgen Post»-ը գրում է. «Գերմանիան, որին Աւստրիան դրդում է դէպի դէպքերի յորձանքը, պէտք է զգոյշ լինի, այլապէս կարող է ընկնել լուրջ վտանգի մէջ»։

—

Պարիզում լուր է պտտվում Կ. Պօլսում սկսված սոսկալի կոտորածի մասին։

—

«Նեօյէ Ֆրէյէ Պրեսսէն» դիպլոմատիական աղբիւրից տեղեկացնում է, որ բօլգարների Կ. Պօլիս մտնելը կասկածելի է, որովհետև Ռուսաստանը դէմ է Կ. Պօլիսը գրաւելուն։

—

Դիմոտեկայում, Պօմուլջինայում և Սիլիվրիում քրիստոնեաների ջարդեր են քաղցած թիւրք զօրքերի ձեռքով։ Սպանվածների թիւը մօտ 800 է, վիրաւորների թիւը՝ մի քանի հազար։

—

Սերբերը մինչև օրս թիւրքերից ձեռք են ձգել 100,000 հրացան և ահագին քանակութեամբ այլ ռազմամթերք։

—

Աւստրիան խորհուրդ տուեց Թիւրքիային պատերազմը շարունակել։

—

Պետերբուրգից հեռագրում են, որ Բ. Դուռը մեծ պետութիւնների դեսպաններին յայտնեց, թէ նա չէ երաշխաւորում քրիստոնեաների ապահովութեան համար, և խորհուրդ է տալիս կոչել ամբողջ նաւատորմեր։

Բեռլինից լուր են ուղարկել, որ Գերմանիան սպառնում է Սերբիային՝ պաշտպանել Աւստրիային զէնքը ձեռին։

Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն՝ Ադրիանուպօլիսը անձնատուր է եղել։ Բօլգարները գերել են 50,000 թիւրքի։

—

Սուլթանը թախանձագին խնդրեց Քեամիլ-փաշային չը հրաժարվել և համաձայնեց, որ առանց Քեամիլի համաձայնութեան ոչ մի պատասխանատու պաշտօնեայի չի նշանակի։

—

Նազըմ-փաշան հեռագրում է, որ Չաթալջայի մօտ թիւրք զօրքերի դրութիւնը յուսահատական է։ Սկսվել է կատաղի կռիւ։

—

Բ. Դուռը մտադիր է մեծ պետութիւններին խնդրել գրաւել Կ. Պօլիսը և իրանց վրա վերցնել քրիստոնեաների կեանքի ու գոյքի պաշտպանութիւնը։

—

Չաթալջայից ամբողջ թիւրքական գնդեր փախչում են Կ. Պօլիս, հրաժարվելով կռւել։

—

Սերբիան մերժեց Աւստրիայի պահանջները Ալբանիայի և Ադրիատիկ ծովի նկատմամբ։ Դրութիւնը դրանից սաստիկ լարվել է. Վիէննայում Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի նախագահութեամբ կարևոր խորհրդակցութիւններ են տեղի ունենում։ Հաւանական է, որ շատ շուտով Աւստրիան ուլտիմատում ուղարկէ Սերբիային։ Զօրքերին հրամայված է պատրաստ լինել։ Վիէննայում բօրսային գները չափազանց ընկնում են։

ԲՕԼԳԱՐԱԿԱՆ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բօլգարական թերթերում տպվում են բազմաթիւ մանրամասնութիւններ բօլգար հասարակ զինւորների անօրինակ հերոսութեան մասին։ «Սուինների դիմել» հրամանը շատ յաճախ էր լսվում Լօզենգրադի և Լիւլէ-Բուրգասի տակ եղած կռիւների ժամանակ, որով ժամանակակից պատերազմի տակտիկը գլխիվայր էր շրջվում։ Այլ անգամ, թշնամուց դեռ 400 քայլի վրա, բօլգարական ամբողջ գնդեր կրակի գծից բարձրանում են առանց որևէ պաշտպանողական միջոցի՝ կատաղաբար յարձակվում էին թիւրքերի վրա։ Ասես իւրաքանչիւր զինւոր ուզում էր խոցել գոնէ մի թիւրքի։ Օֆիցէրներն անզօր էին այս ոգևորութեան դէմ գնալու, և որքան էլ աշխատում էին իրանց գործողութիւնները պատերազմական կանօնադրութեան համաձայնեցնել, դրանց այդ բանը չէր աջողվում։ Նոյնիսկ այն գնդերը, որոնք դեռ չէին հասել կռւելու գծին, որևէ ունտէր-օֆիցէրի մի ձայնումից «սուինների դիմել»՝ աննկարագրելի ոգևորութեամբ և «ուրա» աղաղակներով յարձակվում էին թշնամիների վրա, ուշք չը դարձնելով օֆիցէրների ոչ մի նախազգուշացումին։ Եւ իւրաքանչիւր դէպքում թիւրքերը միանգամայն ճզմվում, տրորվում էին։ Ընկածներն աւելի շատ խոցված վէրքեր ունէին, քան հրազէնից առաջացած։ Առանձնապէս աչքի էին ընկնում լեռնցի բօլգարները, որոնց ձգտումը թշնամուն ոչնչացնելու՝ անօրինակելի է։ Ինչ վերաբերում է օֆիցէրների կազմին, ապա թիւրքերը հաւատում են հնարովի լուրին, որ իբր թէ բօլգարների շարքերում կռւում են Օդեսսայի զինւորական շրջանի բազմաթիւ ռուս օֆիցէրներ։ Այդ հնարովի լուրը բաց են թողել Ռումինիայից, որի վրայով անցել են Կարմիր Խաչի ռուսական խմբեր՝ վիրաւորված բօլգարներին օգնութիւն ցոյց տալու համար։ Այդ լուրը Բուխարեստից ընկել է նաև լեհական մամուլի մէջ, որը, վերոյիշեալ լուրի հիման վրա, ներկայ պատերազմում նկատում է ռուս-գերմանական մրցումն, որովհետև հաստատապէս յայտնի է, որ թիւրքերի շարքերում կռւում են բազմաթիւ գերմանացի և աւստրիացի մարզիչ-օֆիցէրներ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԵՐԸ ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄՈՒՄ

—

Լօնդօնի «Daily Mail» թերթը Բեռլինից և Վիէննայից ստացել է երկու կարևոր հաղորդագրութիւն՝ տէրութիւնների միջև տեղի ունեցող բանակցութիւնների մասին։

Յիշեալ թերթի Բեռլինի թղթակիցը հեռագրում է.

«Ինձ հետ խօսակցելիս մի յայտնի քաղաքագէտ յայտնեց, որ բալկանեան դէպքերի սուր ընթացքն Անգլիայից, Գերմանիայից և Ֆրանսիայից յամառաբար պահանջում է միահամուռ եռանդագին միջամտութիւն»։

Երեք պետութիւնները ներկայումս գործում են համերաշխութեամբ, և այժմ եւրոպական պետութիւնների միջև արդէն նշմարելի է նոր ներդաշնակութիւն։

Աւստրօ-Ունգարիան և Իտալիան զգոնի կերպով մասնակցում են այս բանակցութիւններին և լիովին համերաշխ են վերոյիշեալ պետութիւնների հետ։ Ըստ երևոյթին՝ բանակցելիս նրանք այն տեսակէտի են հասել, որ բալկանեան դաշնակից տէրութիւնները, այժմ յաղթութիւն տարած և Ռուսաստանի աջակցութեան վրա յոյս դրած, միայն զինու ուժով կարող են ըստիպվել իրանց ձեռք բերած հողերից հրաժարվելու։

Նոյն թերթի Վիէննայի թղթակիցը պնդում է, որ մեծ պետութիւնները իրանց բանակցութիւնների մէջ եկել են այն եզրակացութեան, որ Բալկաններում status quo-ն արդէն անկարելի է պահպանել։

Վերջնական վճիռներ դեռ ևս չեն կայացել, որովհետև միջամտելու րօպէն դեռ չէ հասել։ Քննվում է երկու նոր ու անկախ տէրութիւններ հաստատելու—ալբանական և մակէդօնական—և Բօլգարիայի, Սերբիայի ու Չերնօգորիայի տերրիտօրիաները մեծացնելու ծրագիրը։

«Neue Freie Presse»-ի Բեռլինի թղթակիցն նոյեմբերի 15-ին հեռագրով հաղորդում է.

«Իրազեկ շրջաններում ինձ տեղեկացրին, որ եւրոպական պետութիւնների միջամտութեան մասին խօսք կարող է լինել միայն այն ժամանակ, երբ պատերազմական գործողութիւնների թատերաբեմում դրութիւնը լիովին պարզվի»։

«Kölnische Zeit.»-ի Լօնդօնի թղթակիցն իր վերջին հեռագրով հաղորդում է, որ միջազգային կօնֆէրանս հրաւիրելու մասին բանակցութիւններն այժմ ամենաեռուն վիճակի մէջն են, և որ այդ կօնֆէրանսը կայանալու է Բեռլինում։ Կօնֆէրանս հրաւիրելու մասին ճիշտ առաջարկութիւններ ձևակերպելու հարցի շուրջը այժմ արդէն հեռագիրներով մտքեր են փոխանակվում մեծ պետութիւնների միջև։ Ֆրանսիական քաղաքական շրջաններում խիստ յոռետեսաբար են նայում թիւրքերի դրութեան վրա։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը ցանկութիւն է յայտնել, որպէսզի մեծ պետութիւնները՝ բօլգարների առաջիկայ յաղթութիւնների դիմաց իրանց ձեռնարկելիք գործողութիւնների առիթով՝ շատ շուտով համաձայնութեան գան։ Ֆրանսիական թերթերը մատնանշում են, որ թէև եւրոպական բոլոր պետութիւնները միանգամայն համերաշխ կերպով խոստովանում են Բալկաններում միահամուռ և շտապ քայլեր անելու անհրաժեշտութեան մասին, այնու ամենայնիւ պետութիւնների միջև բանակցութիւնները շատ դանդաղ են ընթանում։

«Echo de Paris»-ն հաղորդում է, որ միջամտելու մասին ֆրանսիական նախագիծը պետութեանց քննութեան առարկայ է դեռ ևս։ Անգլիական մի քաղաքագէտ թղթակցին հաղորդել է, որ գերմանական և աւստրօ-ունգարական քաղաքականութիւնն այժմս իր համար խարիսխ է ընդունելու հետևեալ երեք կէտերը. 1) թիւրքաց իշխանութեան պահպանումը Կ. Պօլսում և նրա շրջականերում, 2) տերրիտօրիալ լայնացումն բալկանեան տէրութիւնների և Աւստրօ-Ունգարիայի, 3) անհրաժեշտ դէպքում՝ մի քանի վիճակամասերի միջազգայնացումն։ Ուրիշ թղթակիցներ խօսում են Բալկաններում երկու նոր տէրութիւններ հիմնելու ծրագրի մասին, այն է՝ ալբանական և մակեդօնական իշխանութիւնները։

Պետութիւնների միջև տեղի ունեցող բանակցութիւնների վերաբերմամբ «Gaulois»-ն հաղորդում է. «Բոլորն էլ համաձայն են այն բանին, որ քանի դեռ բօլգարները չեն մտել Կ. Պօլսին, անհրաժեշտ է պետութիւնների այժմ իսկ շտապ միջամտութիւնը։ Խառնակ դրութիւնից դուրս գալու համար առաջարկվում է երկու միջոց. քրիստոնէաբնակ գաւառների համար ինքնավարութիւն կամ բալկանեան յաղթանակող տէրութիւնների տերրիտօրիաների ընդլայնումն։ Անգլիան, որն արդէն համաձայնութեան է եկել Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հետ, Բալկաններում իրերի դրութեան մասին իր հայեացքներն արդէն տեղեկացրել է։ Պետերբուրգն ու Հռոմը ցանկանում են նախ և առաջ Վիէննայի մտադրութիւնների մասին իմանալ, սակայն Վիէննան ու Բեռլինը մինչև հիմա վախենում են իրանց հայեացքները բացորոշ արտայայտելու։ Նրանք ցանկանում են ծրագրի կազմելը Ֆրանսիային յանձնել, մի այնպիսի ծրագիր, որն էապէս իրանց ցանկութիւնների արտայայտիչն հանդիսանայ։ Թերթն աւելացնում է, թէ պէտք է յուսալ, որ Պուանկարէն այդպիսի թակարդի մէջ չի ընկնի։ Աւստրօ-Ունգարիայի և Գերմանիայի մտադրութիւններն այժմ լիովին պարզ են. այդ պետութիւնները ցանկանում են ծրագիր կազմելու հոգսը ուրիշի վրա գցել, որպէսզի ապագայում պատասխանատւութիւնն էլ նրա վրա ընկնի։

Թէօդոր Վոլֆը «Berl. Tageblatt»-ում գրում է.

«Եթէ Աւստրիան հաւատալիս լինէր բալկանեան ժողովրդի զինւորական ուժին և բալկանեան տէրութիւնների դաշնակցութեան իրագործման հնարաւորութեանը, նա իր ժամանակին կը լուծէր հարցը՝ Սերբիան կամ Սանջակը գրաւելով։

«Դրութիւնն այժմ փոխվել է։ Նոր դաշնակցութեան և ռուսական սլաւօնականութեան հովանաւորութեամբ զօրացած Սերբիան դէպի Ադրիատիկ ծովը ելք ունենալու իր վաղեմի ցանկութեան իրագործումն է պահանջում։ Վերջ ի վերջոյ, այդ հար-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԻԺՄԱՆ ՄԵԾ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Մեր պաշտօնավարութեան ժամանակ գաւառներում և այժմ՝ նկատել ենք մի շատ ցաւալի և աղէտաբեր երևոյթ մեր հասարակութեան մէջ՝ ոչ միայն գիւղական խաւեր, այլ քաղաքների և նոյնիսկ ինտելիգենտ դասակարգի մէջ, այն է՝ արհեստական վիժման գործադրութիւնը։ Դիտել ենք վերջումս յաճախակի հետևանք՝ մահ կանանց ծաղիկ հասակում։ Պէտք է ասած, որ այդ վիժումը տեղի է ունենում գլխաւորապէս՝ տգէտ տատմէրերի խորհուրդներով և օգնութեամբ և այնպիսի գռեհիկ ու վնասակար միջոցներով, որ հասկանալի է դառնում վիժող կանանց՝ թէ մահը և թէ առողջութեան կատարեալ քայքայումը։ Անաինչից դրդված՝ ես ներկայ յօդուածում, որը ցանկալի համարեցի աւելի տարածված հայ օրաթերթում տպագրել ի գիտութիւն աւելի մեծ թիւ ընթերցողների, բերում եմ անցեալ տարվայ սեպտեմբերին տեղի ունեցած ռուս մանկաբարձուհիների և գինեկօլօգների համաժողովներում՝ Պետերբուրգում եղած զեկուցումների էական մասերը։

I

1) Պրիվատ-դոցենտ Եակօբսօնը ներկայացրել էր յետագայ զեկուցումը՝ «Ժամանակակից վիժումը հասարակական բժշկական տեսակէտից» *)։ Եւ այդ զեկուցումը ծրագրային հարց էր։ Հակիրճ ծանօթութիւն տալ թէ այդ և թէ միւս զեկուցումների վիժման մասին՝ յոյժ կարևոր է։ «Վիժման թիւը օր ըստ օրէ շատանում է. ընդհանրապէս առած, 2/3-ը վիժման՝ յանցաւոր պէտք է համարել։ Պարիզում 1910 թ. հաշւվում է 50,000 արհեստական վիժումներ։ Յանցաւորներից նստարանի վրա միայն շատ չնչին մասն է նստում. 1000 վիժումից միայն մէկն է հասնում դատաստանի։ Վարշավայի շրջանում 10 տարվայ մէջ 880 պրօցես է եղել երեխասպանութեան և միայն 47 արհեստական վիժմամբ երեխասպանութիւն, որոնցից 45-ը վերջացել է մօր մահվամբ»։

Համաձայն Պետերբուրգի կայսերական ծննդաբերութեան ինստիտուտի՝ վիժման թիւը առաջադիմաբար աճում է, որը երևում է հետևեալ աղիւսակից.

1883—1893 թ.	1 վիժ.	37,4	ծն.	2,6% վիժ.
1893—1897 »	1 »	25,05	»	3,7% »
1900— »	1 »	12,7	»	7,8% »
1907— »	1 »	6,8	»	12,8% »
1910— »	1 »	3,8	»	20,7% »
1911 թ. I կէսը	1 »	4,1	»	19,5% »

Այդպիսով՝ վերջին 17 տարում վիժման տոկոսը աճել է 10 անգամ. 80%-ը նրանցից յանցաւոր վիժումներ են։

Մօտիվը ոչ թէ սեռական կեանքի թագցնելն է, բայց գլխաւորապէս սօցիալական ֆակտօրներ։ Այդ երևում է նրանից, որ վիժողների մէջ ամուսնացածները 4 անգամ աւելի են չամուսնացողներից։ Վիժողները՝ ըստ հասարակական դիրքի՝ դասաւորվում են հետևեալ կերպով.

60% պարապում են տնային տնտեսութեամբ, 15% ծառայուհիներ, 13% ինտելիգենտ դասակարգից, 12% մշակուհիներ։

Հիւանդանոցում՝ վիժման դէպքերում՝ 2—3 անգամ աւելի է, քան ծննդաբերութեան՝ մահացութիւնը 7—10 անգամ աւելի վիժողների մօտ, քան ծննդաբերներին։ Հասկանալի է, թէ ինչքան մեծ կը լինի այդ ամենը, երբ վիժումը տեղի է ունենում արտաքոյ հիւանդանոցների և մանուանդ առանց բժշկական հսկողութեան և հոգատարութեան, օրինակ՝ գաւառներում և գաղտնի վիժման ապաստարաններում։

Ռուսաստանում վիժման քանակութիւնը նոյնպէս աճում է. Պետերբուրգի ծննդաբերական հիւանդանոցում նրա թիւը 10%-ից 1904 թ.՝ հասել է 17%-ի 1909 թ., Պետրօ-Պաւլօվեան հիւանդանոցում 12%-ը 1906 թ.՝ հասել է 30%-ի 1909 թ.։ Մանկաբարձական ինստիտուտում վերջին 15 տարիներում վիժման թիւը աւելացել է 10 անգամ։ Ընդհանրապէս վիժման յաճախակիութիւնը կապված չէ հիւանդների ընտանեկան և սօցիալական պայմանների հետ։ Հիւանդի համար վիժումը 10 անգամ երկիւղալի է ծննդաբերութիւնից (մահացութեան տոկոսը 1,0—0,1)։ Հիւանդացումը վիժումից յետոյ 3 անգամ աւելի է, քան ծննդաբերութիւնից։ Ներքին վարակումը վիժման դէպքերում յաճախ է պատահում արգանդի շրջապատում, քան ծննդաբերութեան։ Աշխատանքի ընդունակութիւնը վիժումից կանանց մօտ աւելի է տուժում։ Պիտի ի նկատի առած, որ վիժում ունեցող կանանց մեծամասնութիւնը գտնվում է ծաղիկ հասակում։ Պատժական միջոցները նպատակին չեն հասնում։ Հարկաւոր է հասկացնել կանանց վիժման վատ հետևանքի մասին և նրա վտանգաւորութիւնը նրանց համար։

2) Լիչկուս.—«Վիժումը դատաստանաբժշկական տեսակէտից»։ Մինչև այժմ չը կայ համաձայնութիւն բժիշկների կարծիքների, թէ երբ և թէ ինչ բժշկական հիմունքների վրա կարելի է ընդհատել յղութիւնը։ Կան՝ 1) անպայման ցուցումներ՝ անզսպելի փսխում յղիների մօտ, սրտի արատ, խանգարված հաւասարակշռութիւն, խօրէա, աչքերի մի քանի հիւանդութիւններ։ 2) Պայմանաւոր ցուցումներ, երբ յղութիւնը, ծննդաբերութիւնը և յետծննդեան ժամանակամիջոցը կարող են պատճառել անուղղելի վտանգ մօր առողջութեանը։

Բժիշկներին չը պիտի կապել, կաշկանդել որոշ ցուցումներով, բայց այնու ամենայնիւ պիտի հոգալ, որ չը լինեն չարագործութիւններ։ Եւ դրան կարելի է հասնել հետևեալ կերպով. ա) վիժման որոշումը պիտի անեն 3 բժիշկներ. բ) տեղաւորել յղիներին հիւանդանոցներում կամ կլինիկաներում. գ) պահանջելով գրաւոր համաձայնութիւն ամուսնու և կնոջ կողմից՝ վիժման համար. խուլութեամբ որոշել յանցաւոր վիժման յաճախ լինելը՝ դժուար է սեռական օրգանների վնասումների բացակայութեան պատճառով։ Յանցաւոր վիժման պատճառները բազմաթիւ են՝ սկսած կոկետութիւնից և կնոջ թեթևամտութիւնից մինչև «երկաթեայ կարիքների» պայմանները։ Յանցաւոր վիժումը պայմանաւորված է հասարակական կարգերի թերութեամբ, ուստի չէ կարելի ժխտել, որ քանի այդ թերութիւնները կան և չեն հեռացվում, մի քանի սօցիալական պայմանները (մեծ կարիք, խայտառակութիւն) պիտի համարվեն օրինական պատճառներ յղութեան ընդհատման միայն այն պայմաններով, որպիսի վիժումները լինեն բացառապէս պետական և հասարակական բժշկական հիմնարկութիւններում։ Ցետոյ՝ հարկաւոր է բարելաւել յղիների, ծննդաբերողների, ապօրինի և օրինական մանուկների մասին հոգատարութիւնը, պահանջելու իրաւունք տալ մօրը՝ երան հրապուրողից պահանջել ապրուստի միջոց։ Հարկաւոր է լուրջ և խիստ վերահսկողութիւն մանկաբարձուհիների և ապաստարանների վրա, արգելել կասկածաւոր, երկիմաստ յայտարարութիւններ, արտաքսել բժիշկների դասակարգից ապօրինի վիժմամբ պարապող մասնագէտ բժիշկներին։ Ցղիները պիտի ազատված լինեն պատժից. այն ժամանակ նրանք պիտի այնպէս անգամ խօսեն դատախազների հետ, ինչպէս բժիշկների հետ, և նրանք պիտի աջակցեն յանցաւոր վիժման արմատախիլ անելուն։

3) Պրիվատ-դոցենտ Օկինչից.—«Յանցաւոր վիժումը հասարակական և բժշկական տեսակէտից»։ Յանցաւոր վիժումը պատճառում է անուղղելի վնաս մօրը. 50% այն կանանցից, որոնք մտնում են հիւանդանոցները, վիժման պատճառով, վարակման նշաններ են ունենում։ Կռիւը վիժման դէմ չէ հասնում իր նպատակին։ Երբ անհնարին է փոխել սօցիալական պայմանները՝ վիժման դէմ կռիւը պիտի յղութեան նախապաշտպանողութեան կողմը դարձնել։ Քանի որ կինը չէ կարող կռւել թէ իր և թէ իր ամուսնու սեռական յակումների դէմ, մնում է նրան դիմել նախապաշտպանող միջոցների, որպէսզի տեղի չունենայ յղութիւն։

Եթէ յղութիւնը կարող է վտանգաւոր լինել կնոջ առողջութեան համար, հարկաւոր է անպայման կտրական միջոցների դիմել՝ օպերացիայի և այլն։ Իսկ միւս դէպքերում հարկաւոր է գործադրել ժամանակաւոր միջոցներ։ Դժբաղդաբար մինչև այժմ չը կայ աներկիւղ և նախապաշտպանող միջոց։ Այնու ամենայնիւ նախ և առաջ պիտի ընդունել, որ նախապաշտպանող միջոցը յղութեան դէմ չէ մեղանչում ոչ բարոյականութեան և ոչ բժշկական էթիկայի դէմ։ Կինը պիտի իրաւունք ունենայ գիտակցական մայրութեան վրա։ Բժիշկի զեկուցման կարծիքով, հարկաւոր է յանձնարարել միջոցներ յղութեան դէմ, որովհետև այդ միջոցները անհամեմատաբար աւելի սակաւ վտանգաւոր են, քան վիժումը։

4) Պրօֆեսօր Զուբրնսկի.—«Պատասխանատւութիւնը վիժման համար ժամանակակից իրաւունքի մէջ»։ Հին ժամանակներում, օրինակ՝ Հռոմում, պատիժը նշանակվում էր իբրև յանցանք մօր դէմ,

*) Յօդուածիս նիւթը համաժողովի վերաբերեալ՝ վերցրել ենք «Врачебн. Газета»-ից, № 1, 1912 թ.։

[illegible]

«Berl. Neueste Nachrichten»-ը [illegible]

[illegible]

այդ անէ իր պատասխանատուութեամբ։ Նրա խաթեր համար մենք մեզ չը պիտի զոհենք։

«Leipziger Neueste Nachr.» թերթը մատնանշում է, որ Թիւրքերի պարտութիւնը—մի բանակ, ուր մշտապէս եղել են գերմանացի մարզիչներ—անշուշտ գցելու է Գերմանիայի զինւորական համբաւը։

«Vorwäts» սօցիալիստական թերթն աւելի կատեգորիկ կերպով է արտայայտւում.

«Մահմուդ Մուխտարը Մարշալ-ֆօն դէր-Գօլցի աշակերտն է,—ասում է թերթը.—նա եղել է Բեռլինի զինւորական ուսումնարանում և ծառայել պրուսական բանակում։ Թիւրքերի այդ պարտութիւնը Մարշալ-ֆօն-դէր-Գօլցի հեղինակաւորութիւնը միագամայն գցեց։ Կըրկ-Քիլիսէի տակ տեղի ունեցած կռիւներով ոչնչացաւ այն լեգէնդան, որ տարածվել էր Գերմանիայում թիւրքական արտիլերիայի գերազանցութեան մասին։ Այդ բարոյական պարտութիւնը մասամբ ընկնում է նաև գերմանական միլիտարիզմի վրա»։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 հոկտեմբերի

Պետերբուրգ.—Երեկոյեան ժամը 5-ին միտրոպոլիտ Անտօնին հաղորդվեց։ Վրտանգաւոր դրութեան և ձեռքերի թուլութեան պատճառով դրված է փայտէ խաչ, որ շինել է Սէրաֆիմ աւագ քահանան։

—

Մադրիդ.—Կանալէխասի մարմինը առայժմ դրված է մինիստրութեան գլխաւոր դահլիճում։ Թագաւորը հակիրճ աղօթեց Կանալէխասի աճիւնի առաջ։ Մինիստրութեան շինութեան առաջ անհագին ամբոխը թագաւորին հանդիպեց բուռն ովացիաներով ու զայրոյթի բացագանչութիւններով սպանութեան առիթով։ Պալատում պատգամաւորները սև են կապել։ Արտաքին գործերի մինիստր Գրիէտօն, հագիւ ճառելով յուզմունքից, բնորոշեց Կանալէխասին։ Նախագահը պալատի և ամբողջ Սպանիայի կողմից բողոքեց զազիր մահափորձերի դէմ և յայտնեց, որ հայրենիքի թշնամիները չեն յաղթանակելու. հայրենիքը այդօրինակ փորձերից պաշտպանելու համար կը միանան վճռապէս ամենքը։ Պալատը երկար ծափահարեց, բացառութեամբ հանրապետականների։ Գրիէտօն նշանակվեց մինիստր-նախագահի պաշտօնակատար։

Սենատում նոյնպէս ցոյցեր եղան ի պատիւ Կանալէխասի։

Կանալէխասի աճիւնը կը թաղվի պանթէօնում։

Լրագիրները ենթադրում են, որ մարդասպան Պարդինասը այլ յանձնաբարութիւն ունէր, սակայն վճռեց սպանել Կանալէխասին, որովհետև այդ հնարաւոր էր։

Լրագիրները, ինչպէս և հանրապետականների թերթերը, միաբերան դատապարտում են Կանալէխասի սպանութիւնը։

—

Ստօկհօլմ.—Թագաւորական գիտութեանց ճեմարանը 1912 թ. Նօբելեան մրցանակը ֆիզիկայի համար յատկացրեց շվէդ ինժեներ Գուստավ Դալէնին և քիմիայի մրցանակը բաժանեց Նանսիի համալսարանի պրօֆ. Գրինիարի և Տուլուզի համալսարանի պրօֆ. Սաբատիէի միջև։ Ամեն մի մրցանակը կազմում է մօտաւորապէս 193,000 ֆրանկ։

Խրիստիանիա.—Ստօրթինգի համար ընտրվել են 121 պատգամաւոր, որոնցից 74 արմատական, 24 աջակողմեան ու ազատախոհ, 23 սօցիալիստ։ Կառավարական կուսակցութիւնը, աջակողմեանները և ազատ մտածողները կորցրին 41 տեղ։

—

Թաւրիզ.—Այստեղից հեռացած կովկասեան 6 րդ գնդի փոխարէն եկաւ Ապշէրօնեան գունդը։

—

Խօյ.—Թիւրք զօրքերը հեռացան Մախալ աւանը։ Հեռացան նաև 17 և 18 թիւրքական սահմանապահ զօրախմբերը։

—

Միլվօկի (Նահ. Վիսկօնսին).—Ռուզվէլտի կեանքի դէմ մահափորձ կատարողը ճանաչվեց մեղապարտ։ Դատարանը որոշեց քննութեան ենթարկել նրա մտաւոր ընդունակութիւնները։

—

Ինդիանապօլիս.—Գնացքների ընդհարման ժամանակ սպանվեցին 14, վիրաւորվեցին 15 մարդ։

—

Բոմբէյ.—Տեղացի գնդերից մինը դիմեց Պարսից-ծոցը։

—

Պէկին.—Արտաքին գործերի մինիստր Լեանժուխաօն հրաժարական տուեց, որ կապում են ռուս-մօնղօլական համաձայնութեան հետ։

—

Մուկդէն.—Զժանխիւանի նախագահութեամբ կայացաւ զինւորական խորհուրդ Մանջուրիայում միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Վճռված է ուժեղացնել զինւորական ույժերը Մանջուրիայում երկու զօրաբանակներով, վերակազմել պահակային զօրքերը, ուժեղացնել միլիցիան։

—

Տօկիօ.—Եապօնական մամուլը ռուս-մօնղօլական պայմանագիր կնքելը գտնում է հետևանք ռուսական առևտրի շահերը պաշտպանելու պահանջի և կարծում է, որ Չինաստանը պէտք է հաշտվի պայմանագրի հետ։ Լրագիրները հերքում են այն լուրերը, թէ Եապօնիան էլ մտադիր է նոյն կերպ վարվել Մանջուրիայի վերաբերութեամբ։

ոչ թէ երեխայի։ Եկեղեցին արգելում էր վիժումը կրօնական տեսակէտից, իբրև յանցագործութիւն երեխայի դէմ, որը զրկվում է մկրտութիւնից և յաւիտենական կեանքից։

Կաթոլիկական եկեղեցին չէ ընդունում վիժում մինչև անգամ այն դէպքերում, երբ մօրը սպառնում է մահվան վտանգ։

Ընդհանրապէս բոլոր օրէնսդրութիւնները արհեստական վիժումը յանցաւոր են համարում։ Կան թէև մեղմացուցիչ հանգամանքներ մօր յանցաւորութեան առիթով, օրինակ՝ երկիւղ ծնողաց կողմից, խայտառակութիւն և այլն։

Չը նայած անհագին քանակութեան արհեստական վիժումների, միայն շատ չնչին մասն է ենթարկվում դատաստանի. օրինակ՝ Ֆրանսիայում 1891 թ. դատի են կանչված 365 հոգի, իսկ դատի է ենթարկված $^{1}/_{10}$ մասը, իսկ դատապարտված միայն $^{1}/_{20}$-ը։ Վիժումը գործադրվում է յաճախ քաղաքներում, երախտապանութիւնը՝ գիւղերում։ Ընդհանրապէս երախտապանութիւնը պակասում, իսկ վիժումը աւելանում է։ Այդ բացատրվում է աւելի կատարելագործված միջոցներով, բայց կան բազմաթիւ յայտարարութիւններ զանազան գաղտնի ապաստարանների, ուր վիժումներ են գործադրում։ Օրինակ՝ Գերմանիայում կան յայտարարութիւններ «նախկին մանկաբարձուհու վաննաներ», «իմ վաննաներս օգնում են ցրտահարութեան դէմ» և այլն և այլն։

Շատ իրաւաբաններ մեծ համակրութեամբ են վերաբերվում այդ հարցին, մեղմութիւն քարոզելով դէպի վիժող կինը և այլն։ Ժողովրդի մէջ վիժումը խստօրէն քննադատվում է իբրև յանցանք։

Վիժումը պիտի քննել իբրև բազմաձև բարդ երևոյթ։

I կատեգորիա.—Օրինական վիժում. կինը և բժիշկը ունեն իրաւունք վիժում առաջացնելու։

1) Օրէնքը պիտի ընդարձակէ օրինական վիժման հասկացողութիւնը՝ բժշկական ցուցումների հիման վրա։

2) Կինը, որը ենթարկվել է բռնաբարութեան, իրաւունք ունի վիժման գործադրութեան մէջ։

II կատեգորիա.—Անօրինական, բայց ոչ դատապարտելի. բարեհաջակամ յղութեան դէպքերում՝ խելագարից, սիֆիլիս ունեցողից, եթէ կինը բեղմնաւորութեան րոպէներին չէ իմացել ամուսնու հիւանդութիւնը։

III կատեգորիա.—Դատապարտելի վիժում, երբ դատաստանը կարող է թէ խիստ և թէ թեթև վերաբերմունք ցոյց տալ դէպի յանցաւորը։

Կուզմինը՝ համաձայն Սարատով նահանգի մասին տւած տեղեկութիւնների՝ զեմստվային ապաստարաններից, զեմսկի բժիշկներից՝ յայտնում է, որ գիւղօրայքում վիժման թիւը հասնում է մեծ քանակի. նա առաջարկում է լայն զարգացում ծնընդաբերական և գինեկօլօգիական հիմնարկութիւնների և նոյնպէս լայն պրօպագանդա վիժման վտանգաւորութեան մասին։

Ի վերջոյ համաժողովը միաձայն ընդունում է վերոյիշեալ պրօֆ. Զուբենկօյի բանաձևը. «Համաժողովը, ընդունելով ժամանակակից օրէնսդրութեան պահանջները վիժման վերաբերող հարցերում՝ թէ վիժման ենթարկվող կնոջ և թէ արհեստական վիժում յառաջացնող բժիշկներին, յանձնում է համաժողովի վարչութեան մշակել՝ համաձայն կարդացված զեկուցումների և մաքերի փոխանակութիւնների եզրակացութիւններ կամ դրութիւններ և ներկայացնել օրէնսդրական հիմնարկութիւններին ի քննութիւն»։

Բժ. Բ. Աղասարեան

(Վերջը միւս անգամ)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՍԻՆՕԴԻ ԱՆԴԱՄ ՄԵՍՐՈՊ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

«Нов. Вр.» լրագրի հոկտեմբերի 26-ի համարում վերոյիշեալ վերնագրով տպված է հետևեալ յօդուածը.

«Պետերբուրգ հասաւ Էջմիածնի Սինօդի անդամ Մեսրոպ եպիսկոպոսը առանձին կարևոր յանձնարարութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից առ մինիստրների խորհրդի նախագահ ստատս-սեկրետար Կօկօվցեվը և արտաքին գործերի մինիստր հօֆմէյստէր Սազօնովը։

«— Վերջին ժամանակներս,—ասաց եպիսկոպոսը,—Կաթողիկոսին դիմումներ էին անում ոչ միայն Թիւրքիաբնակ հայերը, այլև Եգիպտոսի և Ամերիկայի հայերը։ Իմ ազգակիցների դրութիւնը Թիւրքիայում այնքան ցաւալի է, որ նրանք անհրաժեշտ են համարել դիմել Կ. Պոլսի պատրիարքին՝ խնդրելով նրա պաշտպանութիւնը։ Ցեռագայում հայերը միջնորդեցին պատրիարքին իրանց խնդիրքը զեկուցել ի գիտութիւն Կաթողիկոսի, որը, ինչպէս նրանք ենթադրում են, կանէ իրանից բոլոր կախվածը նրա համար, որպէսզի բարւոքէ թիւրքահայերի դրութիւնը և դադարեցնել տայ մինչև օրս շարունակվող թիւրքական գազանութիւնները։ Ճիշդ է, այժմ մասսայական սպանութիւններ տեղի չունեն, սակայն մասնակի դէպքերը թիւրքական վիլայէթներում կրկնվում են, որոնք հայերի շրջանում մեծ շփոթութիւն են առաջացնում՝ ստեղծելով անհանգստութիւն վաղվայ համար։ Կ. Պոլսի պատրիարքի բոլոր բողոքները մնում են անհետևանք և մեղաւորները պատասխանատուութեան չեն ենթարկվում։ Մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է, Բեռլինի դաշնագրութիւնից յետոյ Թիւրքիայի հայերի ցաւալի դրութիւնը պէտք է որ փոփոխութեան ենթարկվէր։ Սակայն ցաւ ի սիրտ պէտք է ասել, որ բոլոր ծրագիրները մնացին չիրագործված, և հետևեալ տարիները հայ ժողովուրդը սարսափելի ցնցումներ կրեց։ Ներկայումս բալկանեան ժողովուրդը միացած՝ մի անոելի ույժ կազմելով, սուրը ձեռքին, ապստամբվել է թիւրքերի՝ իրան հետապնդողների դէմ։ Հայերը զօրք չունեն, նրանք անպաշտպան են, և նրանց աչքերը յառված են դէպի Ռուսաստանը և միւս մեծ պետութիւնները, որոնց միշտ մօտ են եղել օսմ. պետութեան մէջ ապրող քրիստոնեայ ազգաբնակութեան շահերը։ Էրզրումի, Բիթլիսի և Վանի վիլայէթներում երկու միլիոնից աւելի հայեր են գտնվում։ Իրանց դիմումի մէջ Կաթողիկոսին՝ հայերը յոյս են յայտնում, որ այս պատմական մոմենտին իրանք մոռացութեան չեն տրվի և որ առաջիկայ կօնֆէրենցիայի օրերը շահագրգռված պետութիւնները հարց կը բարձրացնեն նաև հայերի վիճակի մասին։ Դեռ անցեալ օգոստոսին Կ. Պոլսի պատրիարքը ներկայացրել է Բ. Դրանը մի մեմօրանդում (թաքրիր), որի մէջ նա բերել է մի շարք փաստեր, որոնք ապացուցում են, որ հայ ազգաբնակութիւնը, սահմանադրութիւնը հռչակելուց յետոյ, շարունակում է քարշ տալ իր թշուառ գոյութիւնը՝ միշտ այն երկիւղի մէջ, թէ նորից կարող են կրկնվել անցեալի ջարդերը։ Այդ մեմօրանդումին Թիւրքիան ոչինչ չը պատասխանեց։ Այն ժամանակ պատրիարքը և ազգ. վարչութիւնը, որ բաղկացած է ընտրեալներից, հրաժարական ներկայացրին։ Միայն, բազմաթիւ խնդիրքներից յետոյ, պատրիարքը համաձայնեց ժամանակաւորապէս կատարել իր պարտականութիւնները, սակայն հայ ազգաբնակութեան դրութիւնը ըստ առաջնոյն մնաց ծանր և ոչ մի հիմք չը կայ ենթադրելու, որ թիւրքաց կառավարութիւնը իր նախաձեռնութեամբ կանէ որևէ բան՝ բարւոքելով հայերի դրութիւնը։ Ամեն կողմից տեղացող դիմումները Կաթողիկոսին՝ վերջինիս ստիպում են լուրջ խորհել երերի ներկայ դրութեան մասին և գտած նպատակներին հասնելու համար՝ ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցները։ Թէ ինչպէս ինչ կանէ Կաթողիկոսը՝ դեռ դժուար է ասել, բայց յամենայն դէպս իմ Պետերբուրգ եղած միջոցին պետական մարդկանց հետ ունեցած զրոյցներիս ժամանակ առիթ եմ ունեցել շօշափելու Թիւրքահայաստանի հարցը։ Կարծում եմ, որ Կաթողիկոսը կը սպառէ իր տրամադրութեան տակ եղած միջոցները և նա մօտ ապագայում առանձին պատգամաւորութիւն կուղարկէ այստեղ՝ իր հաւատակիցների համար պաշտպանութիւն խնդրելու։ Ամենքս խորապէս հաւատում ենք, որ Ռուսաստանն արձագանք կը տայ հայ եկեղեցու պետի կոչին և որ Թիւրքահաստանում ապրող հայերի հարցը մօտ ապագայում հետաքրքրվող կողմերը քննութեան կառնեն»։

ՌՈՒՍ-ՄՕՆՂՕԼԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Այստեղ առաջ ենք բերում Մօնղօլիայի Ուրգա մայրաքաղաքում հոկտեմբերի (ս. թ.) 21-ին Ռուսիայի և Մօնղօլիայի միջև կայացած համաձայնութեան բնագիրը։

Ի նկատի ունենալով մօնղօլների համազգային ցանկութիւնը՝ իրանց երկրի պատմականօրէն գոյացած անկախ կարգը պահպանելու մասին, մօնղօլական տերրիտօրիայից հեռացվեցին չինական զօրքերն ու իշխանութիւնը, և մօնղօլ ժողովրդի իշխանակալ հրատարակվեց Ջեբզուն-Դամբա խուտուխտան։ Այդպիսով Մօնղօլիայի և Չինաստանի նախկին յարաբերութիւնները խզվեցին։ Ներկայումս, ի նկատի ունենալով վերոյիշեալը, այլ և ռուս ու մօնղօլ ժողովուրդների միջև հնուց ի վեր գոյութիւն ունեցող փոխադարձ համերաշխութիւնը և ի նկատի ունենալով ռուս-մօնղօլական փոխադարձ առևտրի կարգը ճիշդ որոշելու անհրաժեշտութիւնը՝ իսկական պետական խորհրդական Իվան Կարաստօվցեվը, Կայսերական ռուսական կառավարութեան լիազօրութեամբ, և մօնղօլական մինիստրների խորհրդի նախագահ՝ 10,000 ուսմանց հովանաւոր Սային-Նօյին-Խան-Նամնան-Սուրունը, լիազօր՝ ներքին գործերի մինիստր Զին-Սունդուկտու-Ցին-վան-Լամա-Ցերին-Զիմիտը, լիազօր՝ արտաքին գործերի մինիստր Էրդէնի-Դայիչին-վան-խան-Դօրճին, լիազօր՝ զինւորական մինիստր Էրդէնի-Դալայ-Զգիւն-վան-Գոմբօ-Սուրունը, լիազօր՝ ֆինանսների մինիստր Տուշետու-Ցգիւ-վան-Զակ-Դօրչժարը, և լիազօր՝ արդարադատութեան մինիստր Էրդէնի-Ցգիւն-Նամսարայը, մօնղօլ ժողովրդի իշխանակալի, մօնղօլական կառավարութեան և իշխան կառավարիչների լիազօրութեամբ կապեցին հետևեալ պայմանագիրը.

Յօդուած 1-ին.—Կայսերական ռուսական կառավարութիւնը Մօնղօլիային օգնելու է նրա սահմանած ինքնավար կարգը պահպանելու համար. Մօնղօլիան իրաւունք ունի պահելու իր ազգային զօրքը, արգելելով իր տերրիտօրիայի վրա չինական զօրքերի մուտքը և իր հողի վրա չինական գաղութներ հիմնելը։

Յօդուած 2-րդ.—Մօնղօլիայի իշխանակալը և մօնղօլական կառավարութիւնը թողնում է ռուսահպատակներին և ռուսական առևտրին առաջվայ պէս օգտվելու իրանց տիրապետութեան շրջանում այն իրաւունքներով և առանձնաշնորհումներով, որպիսիք յիշված են սրան կցված արձանագրութեան մէջ։ Ինքնըստինքեան հասկանալի է, որ ուրիշ օտարահպատակներին Մօնղօլիայի սահմաններում այլևս չեն տրվելու այն իրաւունքները, որոնցով օգտվում են ռուսահպատակները։

Յօդուած 3-րդ.—Եթէ մօնղօլական կառավարութիւնը կարևոր գտնի Չինաստանի կամ մի օտար կառավարութեան հետ առանձին պայմանի մէջ մտնել, ապա այդ նոր պայմանով ոչ մի դէպքում չեն կարող խախտվել և փոփոխվել ներկայ համաձայնութեան և արձանագրութեան յօդուածները՝ առանց այդ մասին Կայսերական ռուսական կառավարութեան համաձայնութիւնն ունենալու։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, 26 հոկտեմբերի

Մի շաբաթից աւելի է, որ Թաւրիզումն է գտնվում Ղարադաղի ռուսական հիւպատոսական գործակալ Սարգիս Ցոնանեանցը։ Բազմաչարչար Ղարադաղը բաւարար հանգստութիւն վայելեց այն օրից սկսած, երբ այնտեղ մուտք գործեց ռուս զինւորների մի վաշտ, որտեղ գործերին հսկում էր Ցոնանեանը։ Ղարադաղի անզուսպ խաները թագցրել էին իրանց ատամները, այդ պատճառով ևս հայ գիւղացիք մի առ ժամանակ վայելեցին չը տեսնված ու չը լսված անդորրութիւն՝ անխռով կատարելով իրանց տնտեսութիւնը։ Եւ որովհետև ռուսաց զօրամասերը ժողովվում են Խօյի մօտիկ սահմանածայրերում, Ղարադաղի վաշտն ևս դուրս եկաւ Ահարից՝ գնալու համար բանակատեղին։ Այս հանգամանքը կարծես ասպարէզ է հարթում արիւնախում խաներին նորից գլուխ բարձրացնել, ատամներ ցոյց տալով հայ խաղաղ ազգաբնակութեան ու նախկինի պէս խռովութեան սերմեր ցանելով անպաշտպան Ղարադաղում։ Գործակալ Ս. Ցոնանեանցի բաղձանքն է ըստ առաջնոյն մի վաշտ զինւոր ունենալ այնտեղ, որպէսզի ռուսաց հովանաւորութեան ներքոյ ճանաչված Ղարադաղը անդորրութիւն վայելէ. վերոյիշեալ նպատակով էլ գործակալը աշխատում է ռուսաց հիւպատոսի միջոցով. եթէ հարկ լինի, գուցէ և դիմէ Կովկասի փոխարքային՝ գործի աջողութեան համար։ Ով ծանօթ է Ղարադաղի գայլերին՝ աւազակ խաներին, իրազեկ է նրանց կատաղութեան. հերիք է, որ հասկանան, թէ ռուս զինւորի ոտը չէ մտնելու Ղարադաղ. նրանք՝ խաները շահսէվաններից աւելի վտանգաւոր կը դառնան ազգաբնակութեան համար։ Այս իրողութիւնը իրանք ռուսները շատ լաւ են իմանում, ուստի փափագելի կը լինէր, որ մի վաշտ կօզակ մնար Ղարադաղում յօգուտ ցաւատանջ ժողովրդի խաղաղ բարեկեցութեան։

Թաւրիզում նորից յամառ կերպով խօսում են Մահմէդ-Ալի միրզայի Թէհրան իր գահը վերադառնալու հարցի մասին. շատերը հաւանական իրողութիւն են ընդունում՝ հակառակ գահազուրկ շահի խաղաղ յայտարարութիւններին։

Թէհրանի օսմ. դեսպան Էմին-բէյի պաշտօնական զեկուցման համաձայն՝ Թաւրիզում թիւրքաց հիւպատոսարանը հայ և յոյն հպատակներից 16—18 անձի մի ցուցակ է կազմել և շրջաբերականով զեկուցել է ցուցակում նշանակված հպատակներին, որ երթան իրանց ծննդավայրը զինւորագրութեան համար։ Ցուցակում եղած անձնաւորութիւններից մեծ մասը զինւոր դառնալու պայմանների մէջ չէ անձնապէս և ընտանեպէս։

Զինւոր գրվել չուզողները կարող են վճարել իւրաքանչիւրը 75 օսմ. ոսկի՝ 700 րուբլուց աւելի մի գումար փրկանք։ Ցայտնի չէ՝ ինչով կը վերջանայ։

Շաբաթ, հոկտեմբերի 20-ին, երեկոյեան Լիլաւա թաղի ծխական դպրոցի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ նոյն դպրոցի թատերասրահում տեղի ունեցաւ երեկոյթ պարահանդէս ուսումնարանի օգտին։ Երեկոյթն այնչափ էլ գոհացուցիչ չէր ընդհանրապէս, բայց հասոյթը բաւարար՝ մօտ 200 թուման։

Առաջիկայ շաբաթ երեկոյեան, հոկտեմբերի 27-ին, Լիլաւայի թատերասրահում, Թաւրիզի ռուսաց հիւպատոսարանի և ճանապարհի պաշտօնեայ ռուսների կողմից կազմված յանձնաժողովի նախաձեռնութեամբ տեղի պէտք է ունենայ շքեղ երեկոյթ-պարահանդէս թանգ արժէքներով, որի արդիւնքը յատկացվելու է Թիւրքաց դէմ կռուող սլաւօն դաշնակիցների հիւանդանոցներին նպաստամատոյց Կարմիր-Խաչի ընկերութեան։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՄԲԱԿԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

—

Երէկ, նոյեմբերի 1-ին, Թիֆլիսում տեղի ունեցաւ բամբակագործական համագումարի հանդիսաւոր բացումը։

Համագումարը գրաւել էր մեծ բազմութիւն, Արտիստական Ընկերութեան ընդարձակ դահլիճը լիքն էր հանդիսականներով։

Հանդիսաւոր բացմանը ներկայ էին զանազան ատեանների և հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ։

Երկրագործութեան դեպարտամենտի կողմից եկել էին Պետերբուրգից իշխ. Մասալսկիյ, Կնեզէ Մակսիմով։ Մեր երկրի նահանգներից եկել էին պետական կալուածքների կառավարիչները։ Ներկայ էին փոխարքայի խորհրդի անդամները, Թիֆլիսի, Գանձակի և Երևանի նահանգապետները, Թիֆլիսի քաղաքագլուխը, Կայսերական Կովկասեան, Հայ և Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեանց ներկայացուցիչները, նահանգական ագրօնօմներ, մամուլի ներկայացուցիչներ, բամբակագործութեան մասնագէտներ, բազմաթիւ բամբակագործներ, առևտրականներ և հետաքրքրվողներ։ Ներկայ էին և մի քանի կանայք։

Համագումարը բացվեց առաւօտեան ժամը $11^{1}/_{2}$-ին։

Սենատոր Է. Ա. Վատացի, որ համագումարի նախագահն է, արտասանեց մի գեղեցիկ ճառ, որի մէջ նկարագրեց բամբակագործութեան արդի դրութիւնը, ընդգծեց նրա խոշոր և մեծ տնտեսագիտական նշանակութիւնը, բացատրեց այն էական կարիքները, որոնք պահանջում են բաւարարութիւն, և յոյս յայտնեց, որ ներկայ համագումարը մեծապէս կը նպաստի պարզելու այն ուղիները, որոնցով պէտք է առաջ ընթանալ զարգացնելու բամբակագործական արդիւնաբերութիւնը մեր երկրում։

Իշխան Մասալսկիյ ողջունեց երկրագործութեան գլխաւոր վարչութեան կողմից։

Իշխան Պ. Թումանով ողջունեց վրաց ազնուականութեան կողմից։

Քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան ողջունեց համագումարի բացումը Թիֆլիս քաղաքի կողմից։ Գեղեցիկ ճառի մէջ նա յայտնեց, որ Թիֆլիսը անմասն և անտարբեր չէ բամբակագործութեան վերաբերութեամբ և որ յամենայն դէպս Թիֆլիսը ուրախ է, որ նրա մէջ է կայանում համագումարը, որ կոչված է բարերար գործ կատարելու Անդրկովկասի համար։

Մ. Վերմիշեան ողջունեց Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան կողմից։

Ա. Քալանթար ողջունեց Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործ. Ընկեր. կողմից։ Նա յայտնեց, որ Ընկերութիւնը յատուկ ուշադրութիւն է նուիրել ներկայ համագումարի գաղափարին և կարողացել է գրաւել բազմաթիւ զեկուցանողների, որոնք ներկայացրել են աւելի քան 20 զեկուցում։

Մօսկվայի բօրսային կօմիտէտի կողմից ողջունեց նրա յատուկ ներկայացուցիչը, ընդգծելով համագումարի նշանակութիւնը։

Ս. Մանուէլեան խօսեց Թիֆլիսի բօրսային կօմիտէտի կողմից և յայտնեց, որ կօմիտէտը պատրաստել է յատուկ զեկուցում համագումարի համար։

Սուչչեվսկիյ արտասանեց ճառ առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան կողմից։

Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ողջունողներին և առաջարկեց համագումարի կողմից ողջոյն ուղարկել երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչ Կրիվօշէյինին և Կովկասի փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվին, այլ և ֆինանսների և առևտրի մինիստրներին։

Ժողովը ընդունեց առաջարկը ծափահարութիւններով։

Այնուհետև իշխան Մասալսկիյ կարդաց մի զեկուցում բամբակագործութեան զարգացման և մշակվող հողերի ընդարձակման մասին։

Համագումարի նախագահը յայտնեց, թէ պարապմունքների նպատակայարմարութեան համար առաջարկվում է բաժանել զեկուցումները հինգ սեկցիայի, որոնք կը սկսեն անմիջապէս իրանց պարապմունքները։

Սեկցիաները ունեն հետեւեալ կազմը․
Առաջին սեկցիայի—բամբակի մշակութիւն—նախագահ ընտրվեց Տարատինով։
Երկրորդ սեկցիայի—ոռոգման խնդիրները—Զվարիկին։
Երրորդ սեկցիայի—փորձնական կայաքաններ և հրահանգչական գործունէութիւն—Կնիզէ։
Չորրորդ սեկցիայի—բամբակի առեւտուրը—Ս. Մազմանեան։
Հինգերորդ սեկցիայի—կրեդիտի և կօօպերացիաների կարգացման—Բեզօբրազով։
Երէկ երեկոյեան սկսվեցին սեկցիաների զբաղմունքները։
Նրանք տեղի ունեն ա) երկրագործութեան լիազօրների դիւանատանը, բ) փոխարքայի դիւանատանը, գ) Կայս. Կովկ. Գիւղատնտ. Ընկ. մէջ և դ) Թիֆլիսի բորսային կօմիտէտի դահլիճում։
Այսօր, ցեր. ժամը 3-ին, Արտիստական Ընկ. դահլիճում սենատոր Վատացիի նախագահութեամբ տեղի կունենայ համագումարի ընդհանուր ժողովը լսելու Ն. Տարատինովի, Կայս. Կովկ. Գիւղատնտ. Ընկերութեան և Ալ. Քալանթարի զեկուցումները բամբակագործութեան զանազան հարցերի մասին։ Ն—ն.

ՈՂԲԱԼԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

I

Գետաշէն գիւղը գտնվում է Գանձակ քաղաքից 25 վերստ հեռաւորութեան վրա դէպի հարաւային կողմը. գիւղը ունի 750 ծուխ և երեք քահանայ։ Այս քահանաները իրանց հոգևոր կոչման բերմամբ փոխանակ լինելու բարի օրինակ իրանց հօտին՝ ընդհակառակը կորցրել են իրանց դիրքը, համակրութիւնը իրանց հօտի աչքում, շնորհիւ իրանց անպարտաճանաչ և անպարկեշտ վարմունքների։ Սրանք ոխերիմ թշնամու պէս ատելութեամբ զինված են իրար դէմ, աշխատելով իրար պախարակել և վարկաբեկ անել։

Մեր այդ «հոգևոր հայրերը» ոչ մի բանով նմանութիւն չունեն իրանց բարի վարդապետին և նրանից չեն սովորել իրար յարգել և սիրել։

Ցեշեալ քահանաները երեքն էլ ինձ մօտիկ բարեկամ են, և ես երկուսի հետ առիթ եմ ունեցել խօսելու իրանց բարձր կոչումի, գրքի և պարտականութիւնների մասին։ Բայց ձեմն ես բան հասկացնում։ Գայլի գլխին Աւետարան էին կարդում, նա ասում էր. «Շուտ արէք, ոչխարի հօտը սարը գնաց»։

Եւ այդպէս՝ ճիշդ նոյն դրութիւնն էր ստեղծվել։ Երբ ես խօսում էի մեր քահանաներից մէկի հետ իր պարտքի մասին, նա նոյն միջոցին սկսեց իմ ներկայութեամբ՝ իր զայրոյթը թափել իր կարգակցի վրա՝ մերկացնելով նրա այլանդակ պատկերը։ Ես իմացայ, որ այդ քահանաներից իւրաքանչիւրը իր կարգակցի դէմ նոյն իսկ գրաւոր գանգատներ և խնդիրքներ ունի տուած հոգևոր կառավարութեանը։

Գիւղում մի սրբատեղ կայ «Սուրբ Նշան» անունով։ Այդ ուխտատեղը օրվայ չարիք և կռւախնձոր է դարձել մեր քահանաների համար, որոնցից ամեն մէկը այդ ուխտատեղին իր ընկերոջ ձեռքից խլելու համար միջոցների մէջ ոչ մի խտրութիւն չէ դնում։

Ասածներիս իբրև փաստ կարող է ծառայել հետևեալը, որ աչքովս տեսել և ականջովս եմ լսել։

Վերջերս վախճանվեց իմ մօտիկ բարեկամներից մէկը։ Տիրող կարգերի և օրէնքների համաձայն՝ հանգուցեալի մարմինը տարան եկեղեցի, որ կատարեն սահմանված ծէսերը և արարողութիւնները։ Ես, իբրև մօտ բարեկամ, ստիպված էի եկեղեցում ներկայ լինելու իմ միւս ազգականներիս և բարեկամներիս հետ միասին՝ մինչև արարողութիւնների վերջանալը։

Հանգուցեալը հոգին աւանդել էր գիշերվայ ժամը 11-ին, և քանի որ եղանակները ամենաստատիկ տաք օրերն էին, մեր ամենքիս փափագն էր, որ միւս օրը հողին յանձնվի հանգուցեալը։

Բայց մեր քահանաները առարկեցին, թէ՝ օրէնքի համաձայն՝ իրանք պատրաստված չեն պատարագ անելու, ուստի թաղումը պիտի մնայ երրորդ օրվան։ Իսկ միւս կողմից մեռելատէրը, թունդ հաւատացեալ մի շինական, կարծում է, թէ իր մեռելը եթէ առանց պատարագի թաղվի, հոգին դժոխք կը գնայ։ Եւ այսպէս՝ խեղճ և անհասկացող գիւղացին, դիակից փչող հոտի վնասակարութիւնը չը հասկանալով, խոնարհվում է տիրող կարգերի առաջ, և թողնում է թաղումը երրորդ օրվան։

Երրորդ օրը վաղ առաւօտեան պիտի սկսվէր պատարագը։

Ուղիղ ժամը 8-ին հասայ եկեղեցու բակը, և տեսայ որ ժողովուրդը սաստիկ գրգռված և խումբ-խումբ հաւաքված՝ տաքտաք խօսում էր, յաճախ հայհոյանքներ թափելով։ Ի միջի այլոց մէկը ձայնը բարձրացնում է և ասում.

— Ա ժողովուրդ, ոչ մին մարդ եկեղեցի չը մտնի. ոչ մին քօռ կոպէկ խաչհամբուր չը տաք դրանց. թող ինչ որ անում են անեն, մեր մեռելը դուրս բերեն, տանենք թաղենք։

Ես մօտեցայ մի բարեկամիս և հարցրի յուզման պատճառը։

Նա պատասխանեց.

— Երէցմիքը մին մինու կռռած էին, մին հանկով թափեցինք։

Մտայ եկեղեցի։ Հանգուցեալի մարմինը շրջապատել էին նրա կինը, ազգականները և գիւղի պառաւները. նրանցից ամեն մէկը իր սեփական մեռելը մէջ էր բերել և լալիս էր։

Հասարակութիւնը ամբողջովին խռնվել էր եկեղեցու բակում և հետզհետէ աւելանում էր։ Վերջապէս պատարագը հազար ու մի չարչարանքով ու մինաթով հազիւ հազ սկսվեց ժամը 8-ին և այդպիսով կարելի եղաւ 3 օրվայ անթաղ մեռելը մի կերպ հողին յանձնել։

II

Բացի հոգևոր սնանկութիւնից, գիւղը տառապում է և մի քանի ուրիշ չարիքների ձեռքից։ Առաջինը՝ գիւղը ունի երկու ուսումնարան՝ պետական ու ծխական, որոնք երկուսն էլ անմխիթարական և աննորմալ վիճակի մէջ են գտնվում։

Կանգ առնենք միայն ծխ. ուսումնարանի վիճակի վրա, որ սպանդանոցի վիճակից ոչ մի զանազանութիւն չունի։

Դպրոցը շինված է գիւղի արևմտեան ծայրում։

Դպրոցի շէնքի արևմտեան պատի երեք բաժինը թաղված է գետնի մէջ, և չունի ոչ մի լուսամուտ այդ կողմում։

Դպրոցը շինված է մի ձորակում, իսկ նրանից շատ վեր և բարձրութեան վրա շարունակ հոսող գիւղի արխից թափվող ջրերը գալիս են և մնում յիշեալ պատերի մէջ։ Երբ մարդ մտնում է դպրոցի շեմքից, մռայլ, տխուր և անախորժ տպաւորութիւն է ստանում։ Օրը ցերեկով ներսում տիրում է կիսամթութիւն, և սարսափելի խոնաւութիւնից թափվել են պատի ծեփերը։

Եւ անտանելի է ներսումը ծանր օդի ճնշող ու աւերիչ ազդեցութիւնը։ Եւ այդպիսի օդում, ուր մարդ մի քանի րօպէ անգամ չէ ուզում մնալ, մեր մատաղ սերունդը մնում է ամբողջ 5—7 երկար ժամեր։

Գիւղացին չէ կարողանում ըմբռնել, որ ինչպէս երեխայի համար կերակուրի և հագուստի հոգս քաշելը իր ծնողական պարտականութիւնն է, նոյնպէս էլ իր սուրբ պարտքն է իր մանկան մտքի կրթարանի առողջապահական յարմարութիւնների գելխաւոր հոգսը։ Բայց ցաւը նրանումն է, որ մեր շինականը կարծում է, թէ բանն այդպէս է, ինչպէս ասում են, եօլա կը գնայ։

Ցանկալի էր, որ գիւղի բանիմաց և առաջնակարգ անհատների լուրջ ուշադրութիւնը գրաւէր դպրոցական շէնքի գործը և կարելի եղածին չափ շուտ վերջ դրվէր այս չարիքին։ Այս գործում թեմական տեսուչն էլ իր որոշ ու անժխտելի պարտականութիւնն ունի կատարելու, չը թողնելով որ այսպիսի մի սարսափելի խոնաւ և անհամապատասխան շէնքում մատաղ սերունդի առողջութիւնը ենթարկվի քայքայման։

Պէտք է ամենաքիչը վեց արշին լայնութեան քանդել և խորացնել, շէնքի երկարութեամբ, մինչև վերին յարկի յատակը, և հողը բոլորովին հեռացնել շէնքի մօտից։ Եւ այնուհետև բանալ նոր լուսամուտներ այն չափով, որքան որ կան առաջի կողմում։ Այս ամենը կարելի է ի կատար ածել ընդամենը տասն օրում, որովհետև գիւղացիք իրանք բոլորն էլ ամենահմուտ և ամենալաւ վարպետներ են այդպիսի շինութիւններ շինելու գործում։

Իսկ ուսումնարանի ներքին կարգերի և ուսման ընդհանուր ընթացքի ու վիճակի մասին թողնում եմ մի այլ անգամի։

III

Գիւղը տառապում է և մի երրորդ չարիքի ձեռքից, որը այդ գիւղի երիտասարդութեանը տանում է դէպի կորուստի և թշուառութեան անդունդը։

Երիտասարդութիւնը մեծ մասամբ քայքայվում է թէ ֆիզիքապէս և թէ բարոյապէս։ Եւ այդ ցաւալի երևոյթի գլխաւոր պատճառը ալկօհօլիզմն է, գինեմոլութիւնը, որով տարվել է մեր երիտասարդութիւնը շնորհիւ գարեջրի և գինու այն մի քանի որջերի, որոնք գտնվում են գիւղի երկու ծայրերում։

Այդ տեղերում ամեն մի օր կարելի է հանդիպել երիտասարդների, որոնք խումբ-խումբ նստած՝ շիշերը դրած իրանց շուրջը՝ քէֆ ու մայլահաթ են անում։

Եւ, ինչպէս նկատել եմ, ոչ ոք այս կործանիչ չարիքի առաջը առնելու մասին չէ մտածում, որովհետև ամենքի համար էլ դա շատ հասարակ և սովորական երևոյթի կարգ է անցել։ Արբեցողութեան հետևանքով երբեմն տեղի ունեցող նոյնիսկ արիւնալից և մահաբեր դէպքերը չեն կարողանում արթնացնել գիւղի բանիմաց և քիչ թէ շատ լուսաւորված մարդկանց աչքերը, այս չարիքը խեղդելու իր սաղմի մէջ։

Գետաշէնում բնակալած որջատէր դուքանչիներից մէկին, սոսկ հետաքրքրութիւնից դրդված, հարցրի.

— Օրական որքան ես առուտուր անում։

— Օրական 15—20 ր., իսկ կիրակի օրերը 90—100 րուբլի,—պատասխանեց խօսակիցս։

IV

Գետաշէն գիւղը իբրև կենտրոն շրջապատված է ուրիշ վեց փոքր գիւղերով՝ Սըլավ, Սուլուք, Հաջի-շէն, Միխայէլովկա, Ղարաբուլախ և Նոր-Արմաւիր, աւելի քան 600 բնակիչներով։

Այս մեծ և բազմամարդ գիւղը չունի մի հատ բժիշկ, ամեն օր բժշկի անհրաժեշտ կարիք է զգացվում։ Աղքատ դասակարգը միայն բժշկի անունն է լսել, իսկ բժշկի երեսն անգամ չէ տեսել։ Իսկ ունեւոր դասակարգը մեծ և անտանելի դժուարութիւններ է հանդիպում, մինչև քաղաքից բժիշկ հանելը. յաճախ է պատահում, որ մինչև բժշկի գալը հիւանդը ձեռքից գնում է, և զուր է անցնում ամեն բան։ Բացի այդ՝ բժշկի այցելութիւնն էլ սարսափելի թանգ է նստում գիւղացու վրա, որը ամենաաջող դէպքում հազիւ է ազատվում 25 ր. ծախսելով։ Այդպիսի պայմաններում որքան հիւանդներ մնում են անխնամ և անօգնական՝ իրանց վերջին դառն և տանջող ցաւերի րօպէներում։ Եւ այսպէս՝ Գետաշէն գիւղը կարողանում է կործանիչ խմիչքի, այդ թոյնի համար տալ օրական 15—100 ր. փող, բայց չէ մտածում իր կեանքին սպառնացող հիւանդութիւնները բուժելու մասին։

Օրական հացի պէս անհրաժեշտ է, որ գիւղը ունենայ մի բժիշկ։

Այս մասին պիտի մտածեն գիւղի հասկացող անհատները, որպէսզի կարողանան որոշ չափով կարեկից լինել տանջվող և անօգնական թշուառներին։

Յակոբ Առուշանեան

Ասխաբադ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասի փոխարքան յատուկ գրութեամբ շնորհակալութիւն է յայտնում իր օգնական գեներալ Շատիլովին, որ ամենայն բարեխղճութեամբ կատարեց փոխարքայի պարտականութիւնները կոմսի Թիֆլիսից բացակայ եղած ժամանակ։

— Մեսրոպ եպիսկ. Տէր-Մովսիսեանը, որ գնացել էր Պետերբուրգ, վերադարձել է և ներկայումս գտնվում է Կովկասում։

— Մեզ հաղորդում են, որ Երևանի նահանգից եկած հայ և թուրք գիւղացիների պատգամաւորութիւններ դիմումներ են արել կովկասեան բարձր իշխանութեանը թոյլ չը տալու, որ Սևանայ լճի ջուրը գործադրվի Դիլիջանի և Աղստաֆայի ձորի հողերի համար։ Պատգամաւորութիւններն այսօր պիտի ներկայանան Կովկասի փոխարքային։

— Ներկայումս քաղաքային վարչութեան անդամ Մ. Աթաբէգեանի նախագահութեամբ ամեն շաբաթ օրերը տեղի են ունենում խորհրդակցութիւններ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողների կազմը վերամշակելու հարցի առիթով։

— Շարունակ յայտարարութիւններ են ստացվում զանազան անձերից՝ յատկացնելու էժան գներով հողաբաժիններ Նաւթլուղում «համալսարանական արուարձան» կոչված տեղի շուրջը կացարանների համար։

— Նոյեմբերի 10-ին Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում կը կայանայ ռուս ժողովրդական յայտնի երգչուհի Պլէվիցկայայի մի համերգ։

— Կովկասի փոխարքային ներկայացաւ Գանձակի նահանգապետ Գ. Ս. Կովալէվը։

— Թիֆլիս է եկել Քութայիսի նահանգապետ Սլավոչինսկին։

— Թիֆլիսի քաղաքագլուխը դիմեց քաղաքային վարկային ընկերութեանը, խնդրելով Թիֆլիսում բարձր կրթական հաստատութիւն հիմնելու գլխաւոր կօմիտէտի անունով գնել խոստացված 50,000 ր.։ Բացի դրանից առաջարկութիւն է ուղարկված Բագուի քաղաքային ինքնավարութեանը, որպէսզի վերաքննվի Թիֆլիսի պօլիտեխնիկումի համար յատկացված 500,000 ր. հարցը, ինչպէս նաև Բագուի նաւթարդիւնաբերողների համագումարի վարչութիւնից խնդրված է փոխանակ ամեն տարի 17,000 րուբլի տալու յատկացնել միանուագ 300—400,000 րուբլի Թիֆլիսի պօլիտեխնիկումի համար։

— Նոյեմբերի 10-ին Թիֆլիսում կը կայանայ սլաւօնական երեկոյթ յօգուտ բալկանեան կռւող սլաւօնների։

— Ոստիկանապետը խնդրում է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը չը տալ կառապաններին 1913 թ. նշանները, մինչև որ նրանք չը ներկայացնեն վկայականներ իրանց բարեվարքութեան համար։

— Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է երդ.-հաւ. Գէլլէրվին հրատարակել Թիֆլիսում մի օրաթերթ ռուսերէն՝ «Обзоры Закавказья» անունով։

— Մի խումբ ընտրողներ նահանգապետին խնդրագրով ժամանեցին, որ Պետական Դումայի անդամի ընտրութիւնը ռուս ազգաբնակութեան կողմից կատարվել է ապօրինի պայմաններում։ Նահանգապետը այդ առիթով բացատրութիւն է պահանջել քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանից։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ժողովրդական Տան թատրոնում

Հայկական սեկցիայի նախաձեռնութեամբ, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին, Ժողովրդական Տանը Հայոց Դրամատիկական Ընկ. խումբը ներկայացրեց Սոփոկլէսի «Էդիպ արքայ» 5 գործ. ողբերգութիւնը։

Ուրախալի է յիշատակել այն երևոյթը, որ հայկական սեկցիան մէջ ընդ մէջ հրաւիրելով հայ դերասանական խմբին՝ դրանով հնարաւորութիւն է տալիս Ժողովրդական Տան թատրոնը յաճախող հանդիսականներին գեղարուեստական մեծ բաւականութիւն ստանալ։ Սրանով յիշեալ դերասանական խումբը երկրորդ ներկայացումն է տալիս Ժողովրդական Տանը և երկուսին էլ սրահը լցված էր հանդիսականներով։

Սակայն պէտք է նկատել, որ որքան անցեալ անգամվայ ներկայացմանը (Շիրվանզադէի «Կործանվածը») ժողովուրդը ոգևորվում էր և անվերջ ծափահարութիւններով սրահը դղրդեցնում, այս անգամ ընդհակառակն էր, նկատվում էր անտարբերութիւն։ Պատճառը այն է, որ ժողովրդական աուդիտօրիա յաճախող հասարակութեան մեծամասնութիւնը կլասիք պիէսների միտքը դժուարութեամբ է ըմբռնում, իսկ դրա առաջն առնելու համար, հարկաւոր է նախ քան ներկայացում սկսելը՝ ծանօթացնել հանդիսականներին պիէսի բովանդակութեան հետ, ինչպէս որ այդ եղել է անցեալում. երբ Ժողովրդական Տանը ներկայացվում էր դժուար ըմբռնելի որևէ պիէս, նախ քան ներկայացումը սկսելը՝ հանդիսականներին ծանօթացնում էին պիէսի բովանդակութեան հետ, որից յետոյ հանդիսականի համար պարզ էր լինում բեմի վրա կատարվելիքը։

Խաղի մասին աւելորդ է խօսել, որովհետև, երբ անցեալ անգամ նոյն խումբը Արտիստական թատրոնում ներկայացրեց այդ պիէսը, արդէն յիշատակվեց. միայն պէտք է բեմիսեօրի ուշադրութիւնը հրաւիրել այն հանգամանքի վրա, որ երբ բեմի վրա «ժողովուրդ» են դուրս բերում, պէտք է նրան լաւ հասկացնել իր կանգնելու տեղը և շարժվելու ձևը, որը այդ երեկոյ բացակայում էր, և այդ բանը ստիպված անում էր գլխաւոր դերակատարը, ասելով «ժողովրդին» թէ՝ «գլուխ տուէք», «այս կողմ անցէք» և այլն, որից տուժում է դերակատարը, փչանում է խաղը և կորչում տպաւորութիւնը։ Վելումեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

31 հոկտեմբերի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Մահվան պատժի դատապարտված նաւաստի Մախօտինի պատիժը փոխարինվեց ցմահ տաժանակիր աշխատանքներով։ Մնացած 16 մեղադրեալները, որոնք դատապարտված են գնդակահարութեան, ներկայացրել են վճռաբեկ բողոքագիր։

ԽԱՆԿՕՌ։ Եկաւ Թուրքերի համար օգնաց Կուզմինսկին։

ԼՎՕՎ։ Երէկ երեկոյեան ուկրայնցի ուսանողները բողոքի միտինգ կազմեցին Ռուսական Ուկրայնայի մէջ տիրող իրերի դրութեան դէմ, նաև կիեվում ուկրայնական ժող. լուսաւորական ընկերութեան փակման առիթով։ Ցետոյ միտինգին մասնակցողները, անցնելով երգերով ու աղմուկով փողոցներով, քարեր նետեցին գալիցական-ռուսական երկու միութիւնների տների վրա։ Ոստիկանութիւնը ցրեց ցուցարարներին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Աւղանստանի հիւսիս-արևմտեան մասը ճանաչվում է ժանտախտից անբարեյաջող։ Ռուսական սահմանը Մէլակից մինչև Մէրուչակա փակված է։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վերարուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ—12—1 ժ մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Զ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—102

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ՅՕԳՈՒՏ „ՄՇԱԿԻ" ՖՕՆԴԻ
հետևեալ գրքերը՝
1) «ՄՇԱԿ ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ» գ. 1 ր.
2) «ՄՇԱԿԻ» ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ կազմեց Լ. Դանիէլեան » — 50 կ.
3) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ » — 30 կ.
4) ԿԱՑԵՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, դրամա 5 գ. Աւ. Առաքելեանի » — 50 կ.
5) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յոբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ) . . . » 1 ր.
Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։
(4) 10—8

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ
„ԿՈՎԿԱՍԻ ԼՐԱԲԵՐ"
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ.
առանձին համարն առանց ծեռ
արժէ 2 կոպէկ
Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Графская, 6. Типографія „Гермесъ".
(Կ.) 815. 2—1

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
V դասարանի մի չունևոր աշակերտ, կամենալով շարունակել ուսումնական տարին, դիմում է բարեբար անձերի օգնութեան։ Հասցէն տեղեկանալ «Մշակի» գրասենեակից։
(օ.մ.) 818. 2—1

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
ՀՄՈՒՏ ՏԻՐԱՑՈՒ
Անպայման ձայնագրագէտ և աջող ձայնի տէր։ Տարեկան ռոճիկ 300 րուբ., արդիւնք՝ 100 ր. և բնակարան։
Դիմել՝ м. Ганчешты, Бессар. губ., свящ. Абраамянцу.
(օ.մ.) 816. 2—1

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
յայտարարում է ի գիտութիւն պարոնայք ճանապարհորդների և ապրանք ուղարկողների, որ Ընկերութեան շոգենաւ «ՆՕՒԻՆ» (Նաւապետ Հէգօվ) մեկնում է Բաթումից Մարսէյլ հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն և Կ. Պոլիս՝
Հինգշաբթի, Նոյեմբերի 8-ին (Նոյեմբերի 21-ին Ն. տ.)
Տեղեկութիւնների համար պիտի դիմել Թիֆլիսի գործակալ պ. Ս. Կիւլպէնկեանին Աւմեանսկի բազար, Գօստիննի դվօր Մանթաշեանների, № 119, 120. Տէլէֆօն № 721.
817. 1—1

„ՆԱԽՇԻՐՎԱ" ԸՆԿԵՐՈՒԹ. ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ
յայտնում է ի գիտութիւն վառելիք ծախողներին և ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ Քարածուխ գործածողներին, [illegible] Վօրօնցովի փողոց № 14.
(Կ.ռ.) 787. 6—4

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Խաճակ Ի. Ս. Փոլոզովի
Թիֆլիս, [illegible] № 164, Տէլէֆօն № 10—93.
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԻ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
(կ.ռ.) 617. 50—31

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный